

Percepcija, iskustva i mišljenja građana o izborima u Bosni i Hercegovini

**Percepcija,
iskustva i
mišljenja
građana o
izborima u
Bosni i Hercegovini**

juli 2022. godine

Sadržaj

1. UVOD	3
2. GLAVNI NALAZI	4
3. STAVOVI GRAĐANA BIH U VEZI SA IZBORIMA: REZULTATI ISPITIVANJA JAVNOG MNIJENJA	6
3.1. Stavovi građana BiH o demokratiji i učešću u politici	6
3.2. Učešće i glasanje na izborima	14
3.3. Percepcija i iskustvo sa izbornim zloupotrebama.....	21
3.4. Razumijevanje izbornog sistema BiH	26
3.5. Stavovi građana o političkim kampanjama i informacijama o politici	31
4. ZAKLJUČCI	37
5. NAPOMENE O METODOLOGIJI.....	39

1. UVOD

Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu: Misija) je naručila istraživanje javnog mnijenja u cijeloj državi na temu izbornog procesa u Bosni i Hercegovini, koje je provedeno tokom ljeta 2021. godine. Cilj tog istraživanja je bio da se identifikuju percepcije, iskustva i shvatanja građana u vezi sa izborima, njihovi stavovi o važnosti glasanja, njihova percipirana uloga u izbornom procesu te kako oni učestvuju u politici uopšte.

Mnoga su istraživanja javnog mnijenja razmatrala temu izbora u BiH. Većina istraživanja je pokušala da prikupi podatke o tehničkim aspektima tog procesa i imali su za cilj da iz tih podataka izvedu zaključke o obrascima glasanja i glasačkim preferencijama. Ovakve istraživačke inicijative pružaju veoma korisne podatke zasnovane na činjenicama o trendovima glasanja i procentima učešća građana na izborima u BiH. Međutim, ta su istraživanja rijetko težila ka tome da ispituju percepciju građana u vezi sa izbornim procesom ili da prikažu jednu širu sliku razumijevanja izbora i političkog života.

Misija je, na osnovu nalaza proisteklih iz istraživanja javnog mnijenja, pripremila ovaj izvještaj i prikazala istaknutije detalje iz prikupljenih podataka, namijenjene i nadležnim vlastima i javnosti. Ovaj izvještaj ima potencijal da doprinese tekućim naporima usmjerenim ka reformi izbornog zakonodavstva i prakse, kao i da podigne svijest o stavovima građana o ključnim aspektima izbornog procesa u BiH.

Istraživanje je provela agencija PRIME Communications od 11. do 21. avgusta 2021. godine, na uzorku od 1009 odraslih stanovnika Bosne i Hercegovine, putem direktnih intervjua sa ispitanicima. Istraživanje je obavljeno u 29 opština u Federaciji BiH, u Brčko Distriktu BiH te u 21 opštini u Republici Srpskoj.¹

¹ Za detalje o metodologiji vidjeti posljednji odjeljak ovog izvještaja.

2. GLAVNI NALAZI

1. Demokratija i učešće u politici u BiH

Skoro polovina ispitanika je zainteresovana za politiku (**44,1%**), dok **31,6%** ispitanika nije uopšte zainteresovano.

47,7% ispitanika nije zadovoljno stanjem demokratije u BiH.

2. Učešće na izborima i glasanje

Više od polovine ispitanika (**52,7%**) je izjavilo da je izašlo na glasanje tokom većine izbornih ciklusa, dok svaka četvrta osoba (**25,8%**) glasa ponekad.

Među ispitanicima koji glasaju redovno ili ponekad, većina to smatra njihovom građanskom dužnošću (**62%**), dok **46,8%** ispitanika izlazi na izbore da spriječi krađu ili zloupotrebu njihovog glasa.

Polovina ispitanika smatra da je njihov glas važan i da doprinosi promjenama, dok petina smatra svoj glas nevažnim.

Dvije trećine ispitanika ne smatra važnim to da li ih predstavljaju muškarci ili žene u politici, dok je petina ispitanika naglasila da preferira da ih predstavljaju žene. Šestina ispitanika preferira da ih predstavljaju muškarci.

3. Percepcija građana o izbornim nepravilnostima

Građani BiH ne vjeruju institucijama uključenim u izborni proces. Nijedna od pomenutih institucija nije dobila povjerenje više od **16%** ispitanika. **59,6%** ispitanika ne vjeruje Centralnoj izbornoj komisiji BiH, **64,4%** ispitanika ne vjeruje biračkim odborima, a **64,6%** ispitanika ne vjeruje opštinskim izbornim komisijama.

42% ispitanika ima stav da izbori nisu pravedni, dok samo **23%** ispitanika vjeruje da su izbori pravedni. Više od dvije trećine ispitanika vjeruje da dolazi do izbornih prevara.

Svakom četvrtom ispitaniku je ponuđen novac da glasa za neku stranku ili kandidata. Više od petine ispitanika je imalo iskustvo da im je neko rekao za koga da glasaju na biračkom mjestu.

Ispitanici smatraju da se prilikom brojanja glasova na biračkim mjestima (**43%**) i sabiranja broja glasova na opštinskom i centralnom nivou (**22,2%**) najčešće događaju prevare u izbornom procesu.

4. Razumijevanje izbornog sistema BiH

41,2% ispitanika smatra da dobro ili veoma dobro razumije izborni sistem BiH. Skoro dvije trećine ispitanika bi željelo da izborna pravila budu manje komplikovana.

41% ispitanika smatra da izborni sistem BiH ne omogućava da se dobije istinski izraz volje građana.

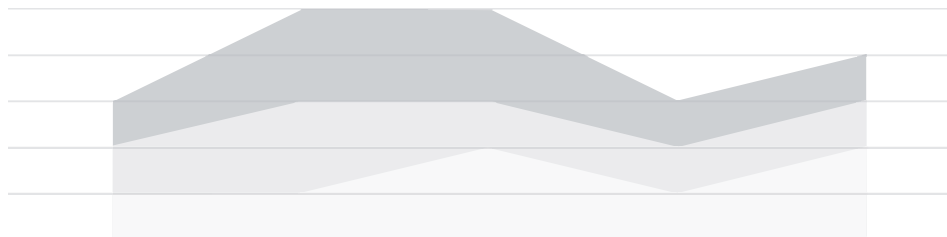
Oko dvije trećine ispitanika u potpunosti ili djelimično podržava usvajanje izmjena i dopuna Izbornog zakona BiH (**64,6%**).

5. Stavovi građana o političkim kampanjama

30% ispitanika je izjavilo da su davno prije dana izbora odlučili za koga će glasati, dok svaki četvrti građanin uvijek glasa za istu stranku.

Izborne kampanje pomažu samo svakom desetom ispitaniku da odluči za koga će glasati. Više od polovine ispitanika smatra da kampanje nemaju uticaja na to za koga će glasati.

42,7% ispitanika smatra izborne kampanje u BiH neetičkim i nepravednim.

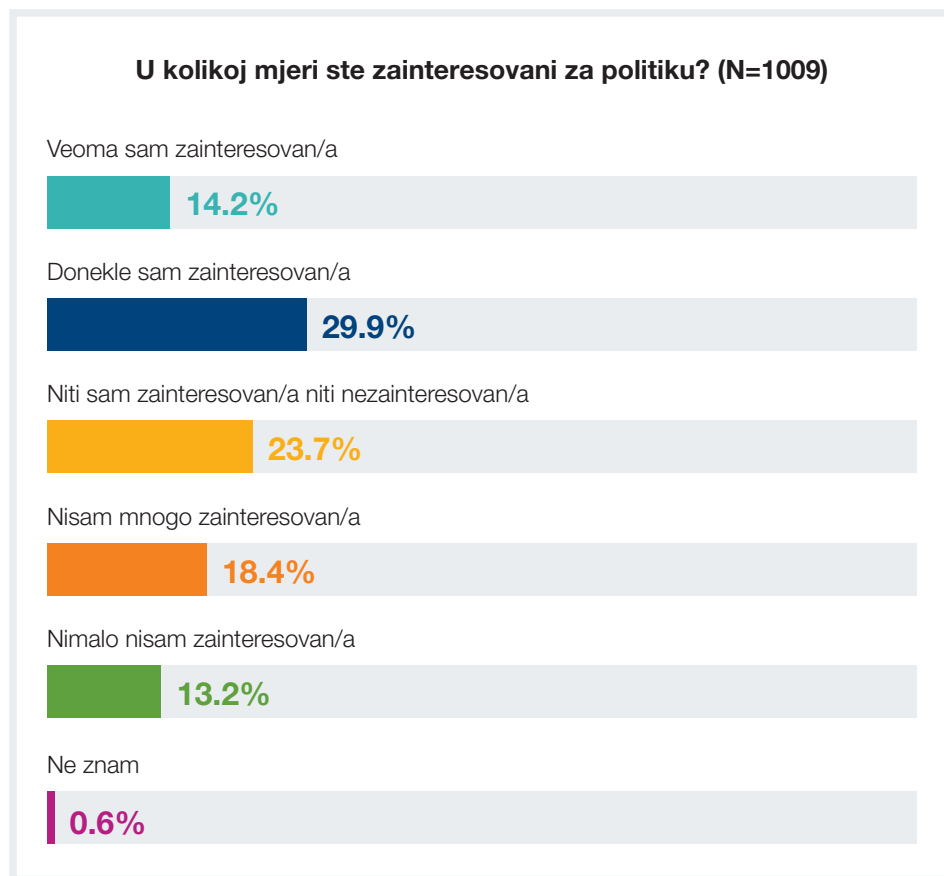

3. STAVOVI GRAĐANA BIH U VEZI SA IZBORIMA: REZULTATI ISPITIVANJA JAVNOG MNIJENJA

3.1. Stavovi građana BiH o demokratiji i učešću u politici

Grafikon 1, dolje prikazan, pokazuje da je 44% ispitanika iskazalo neki stepen interesovanja za politiku. Većina je iskazala apatiju ili nedostatak interesovanja.

Grafikon 1.

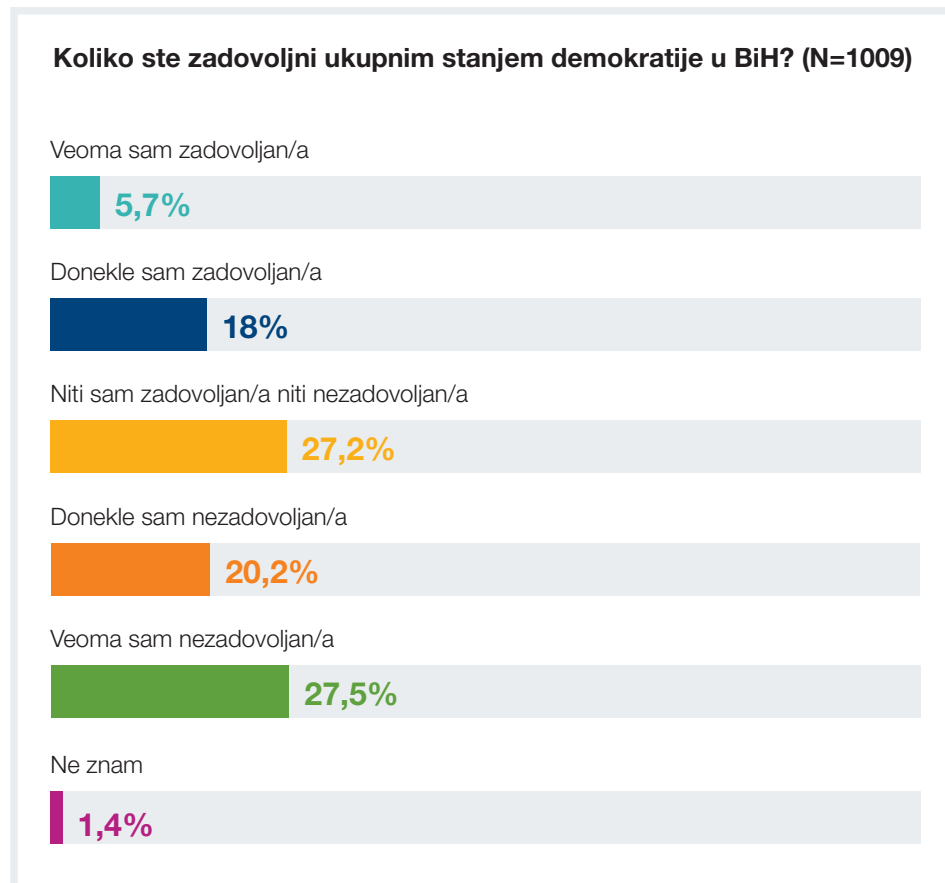
Rod. Zainteresovanost za politiku je značajno viša među muškarcima nego među ženama. Skoro polovina muškaraca (48,6%) je veoma ili donekle zainteresovana za politiku, nasuprot 39,5% žena.

Dob. Ispitanici u dobi između 30 i 59 godina (oko 48,5%) su pokazali najveći interes za učešće u politici, dok su mlađi od 29 godina (33,4%) pokazali najmanju zainteresovanost.

Etnička pripadnost. Zainteresovanost za politiku je najveća među ispitanicima Bošnjacima (51,9%), a nakon toga među Hrvatima (42,3%) i Srbima (36,1%).

47,7% ispitanika je nezadovoljno stanjem demokratije u BiH, dok je 23,7% ispitanika zadovoljno. 27,2% ispitanika nije ni zadovoljno ni nezadovoljno stanjem demokratije u BiH (Grafikon 2).

Grafikon 2

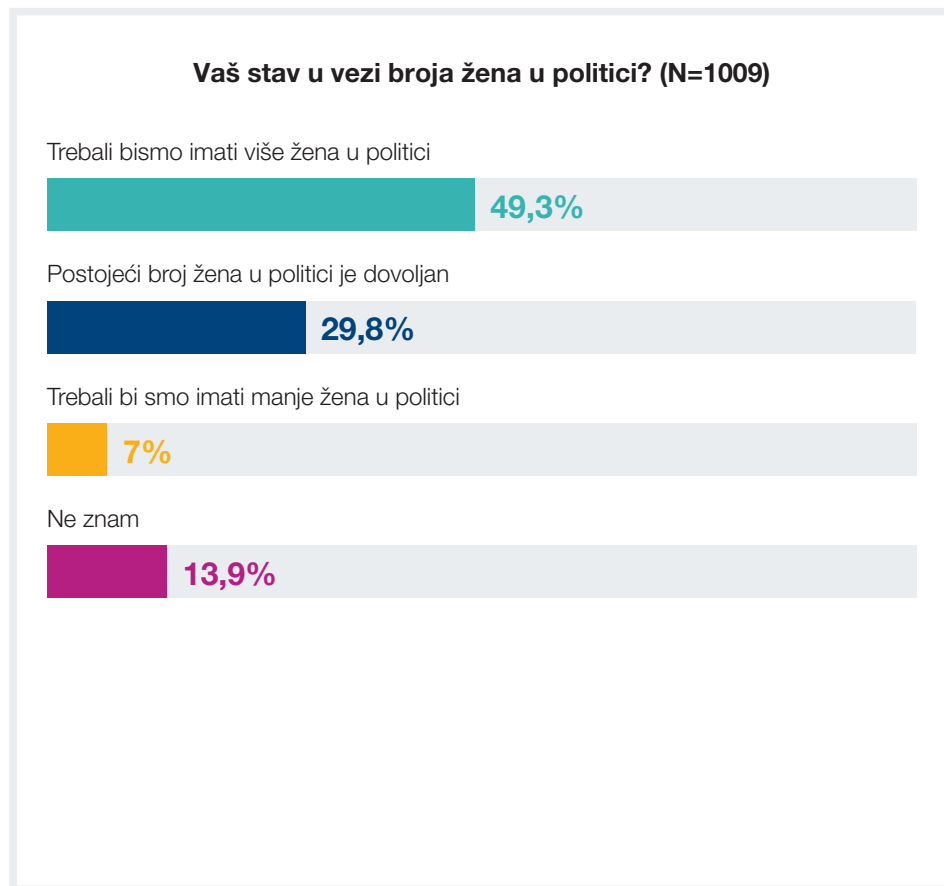

Obrazovanje. Zadovoljstvo stanjem demokratije značajno se razlikuje među građanima BiH u zavisnosti od njihovog stepena obrazovanja, pri čemu su najnezadovoljniji oni najobrazovaniji.

Etnička pripadnost. Među ispitanicima, Srbi su najmanje zadovoljni stanjem demokratije (56,1% ispitanika je iskazalo nezadovoljstvo), a nakon njih Bošnjaci (44,3%) i Hrvati (35,3%).

U skladu sa Izbornim zakonom BiH, 40% kandidata na izbornim listama trebaju biti žene. Međutim, broj žena izabranih na funkciju u BiH je daleko ispod tog broja. Skoro polovina ispitanika (49,3%) je mišljenja da više žena treba učestvovati u politici. (Grafikon 3).

Grafikon 3.

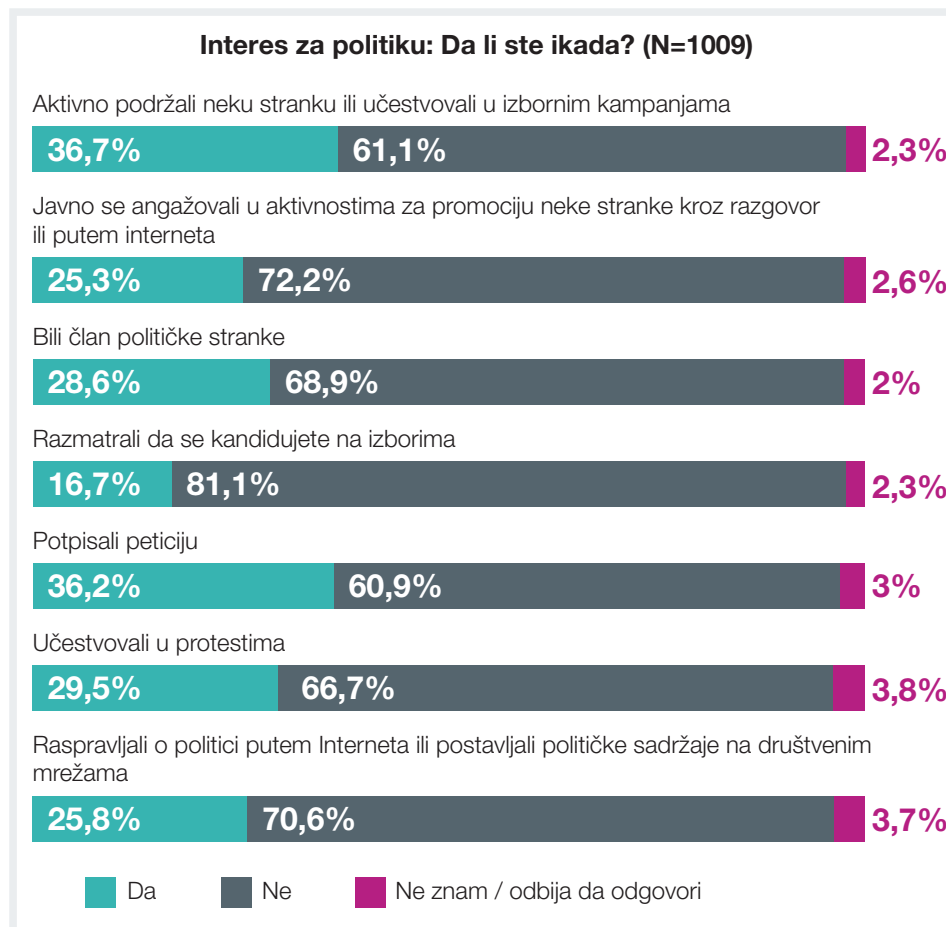

Rod. Više od polovine žena (56,7%) smatra da je u BiH potrebno da više žena bude u politici, a isto mišljenje ima 41,9% muškaraca. Svaki treći muškarac (34,8%) smatra da je postojeći broj žena u politici dovoljan, a svaka četvrta žena (24,9%) se slaže s tim.

Etnička pripadnost. Među ispitanicima, 59% Hrvata, 49,9% Bošnjaka i 41,7% Srba smatra da je potrebno više žena u politici.

Kao što je pomenuto u prvom pitanju, skoro polovina anketiranih građana BiH je veoma ili donekle zainteresovana za politiku. Međutim, kada se postavi pitanje aktivnog učešća u političkim procesima, te brojke počnu da opadaju. 36,7% ispitanika je učestvovalo u izbornim kampanjama na neki način. Skoro 30% ispitanika je učestvovalo na protestu, a 28,6% ispitanika je sada ili je ranije bilo član političke stranke. 16,7% ispitanika je razmatralo da se kandiduje na izborima (Grafikon 4).

Grafikon 4.

Obrazovanje. Postoji opšta korelacija između višeg nivoa obrazovanja i većeg učešća u politici.

Urbano/ruralno stanovništvo. Stanovnici ruralnih područja češće učestvuju, u poređenju sa stanovnicima urbanih područja, na mitinzima u toku kampanje i češće su kandidati na izborima.

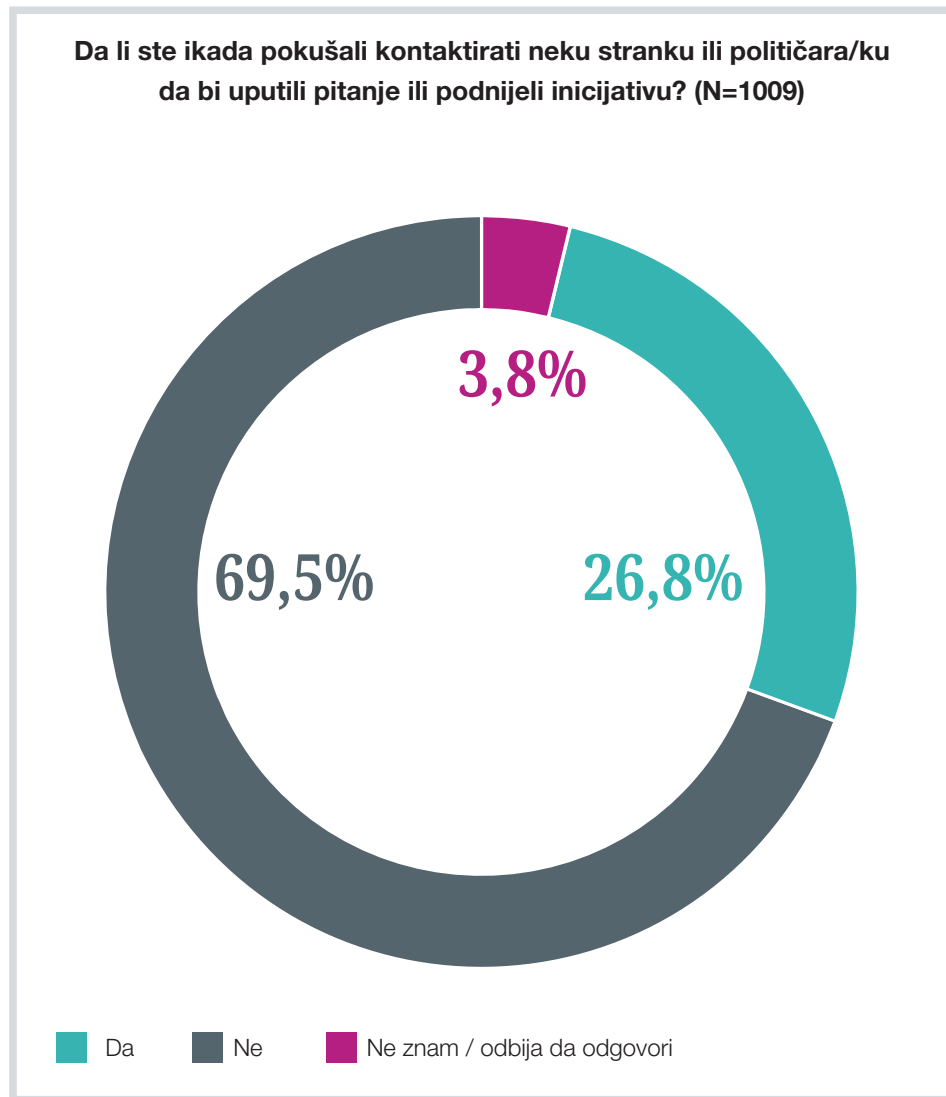
Sa druge strane, stanovnici urbanih područja su češće potpisivali peticije i učestvovali na protestima.

Prihod. Što je veći prihod ispitanika, tim je veći njihov politički angažman.

Etnička pripadnost. Među ispitanicima, 43,9% Srba, 38,1% Bošnjaka i 27,6% Hrvata su aktivno podržali neku političku stranku ili učestvovali u kampanjama.

Više od dvije trećine ispitanika nije pokušalo da lično kontaktira neku stranku ili političara, ili da podnese građansku inicijativu.

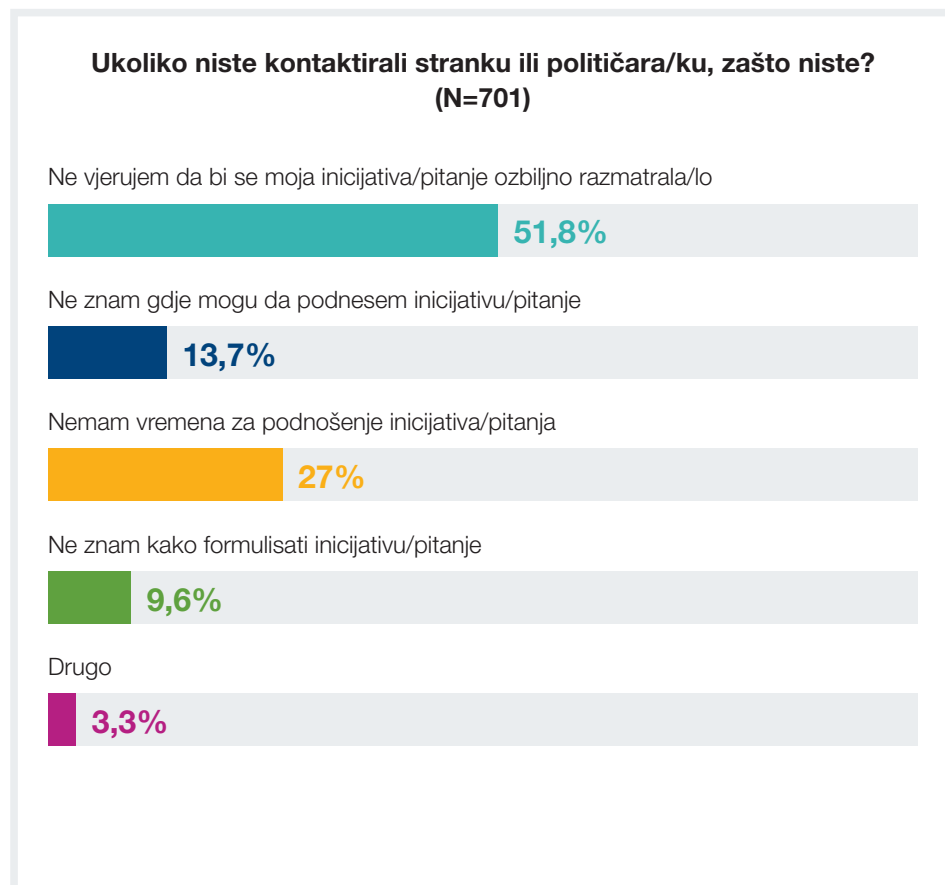
Grafikon 5.

Dob. Oko 30% ispitanika u dobi od 30 do 59 godina je pokušalo da kontaktira neku stranku ili političara. Najmanji broj ispitanika (16,2%) koji je to pokušao je u dobi starijoj od 60 godina.

Većina ispitanika nije pokušala da kontaktira neku stranku ili političara, uglavnom zato što ne vjeruje da bi se njihov prijedlog ili inicijativa ozbiljno razmatrali (51,8%). Neposjedovanje informacija o tome gdje podnijeti inicijativu (13,7%) i kako pravilno formulisati inicijativu (9,6%) su bili dodatni razlozi za nedostatak kontakta sa političkim predstavnicima.

Grafikon 6.²

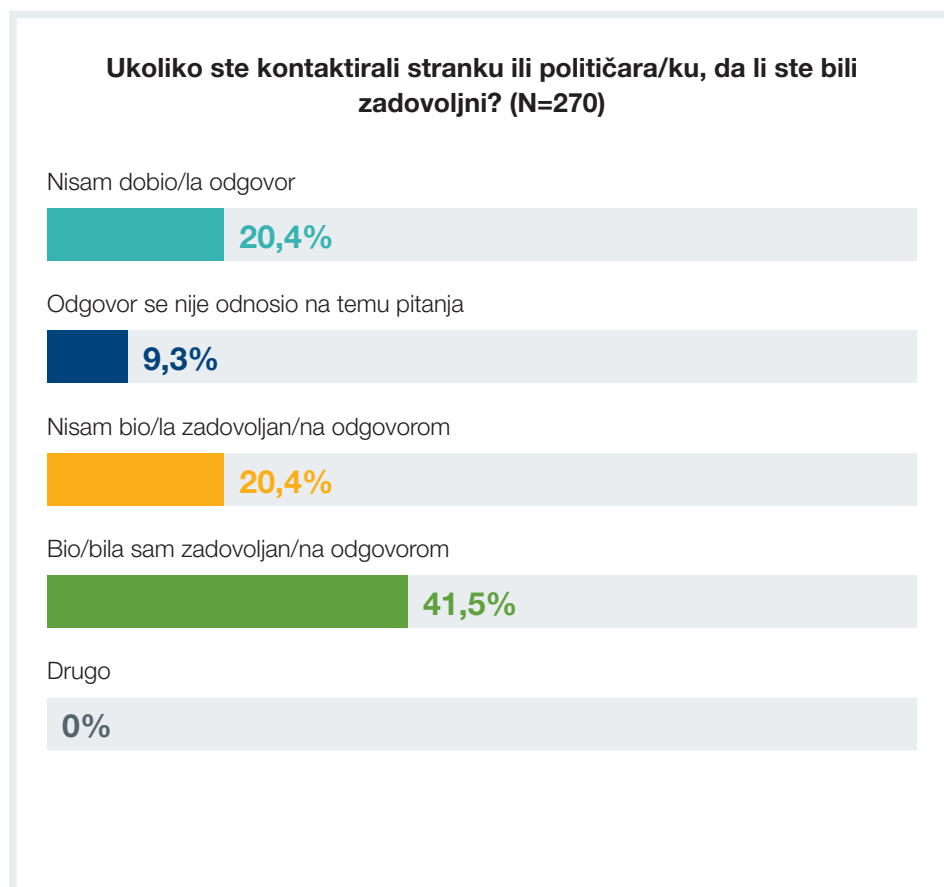

Dob. Što su ispitanici stariji, to u manjem procentu znaju kako da podnesu inicijativu.

² Ispitanici su mogli odabrati više od jednog odgovora na pitanja predstavljena na Grafikonu 6 i Grafikonu 7, zbog čega ukupan procenat odgovora prelazi 100%.

Grafikon 7 predstavlja ishod inicijativa onih ispitanika koji su kontaktirali nekog političara ili stranku. 20% ispitanika nikad nije dobilo odgovor na njihovu inicijativu ili pitanje, a dodatnih 20% ispitanika nije bilo zadovoljno odgovorom koji su dobili od političara ili stranaka. Svaki deseti ispitanik (9,3%) je smatrao da se odgovor koji je primio nije odnosio na postavljeno pitanje. 41,5% ispitanika su bili zadovoljni primljenim odgovorom.

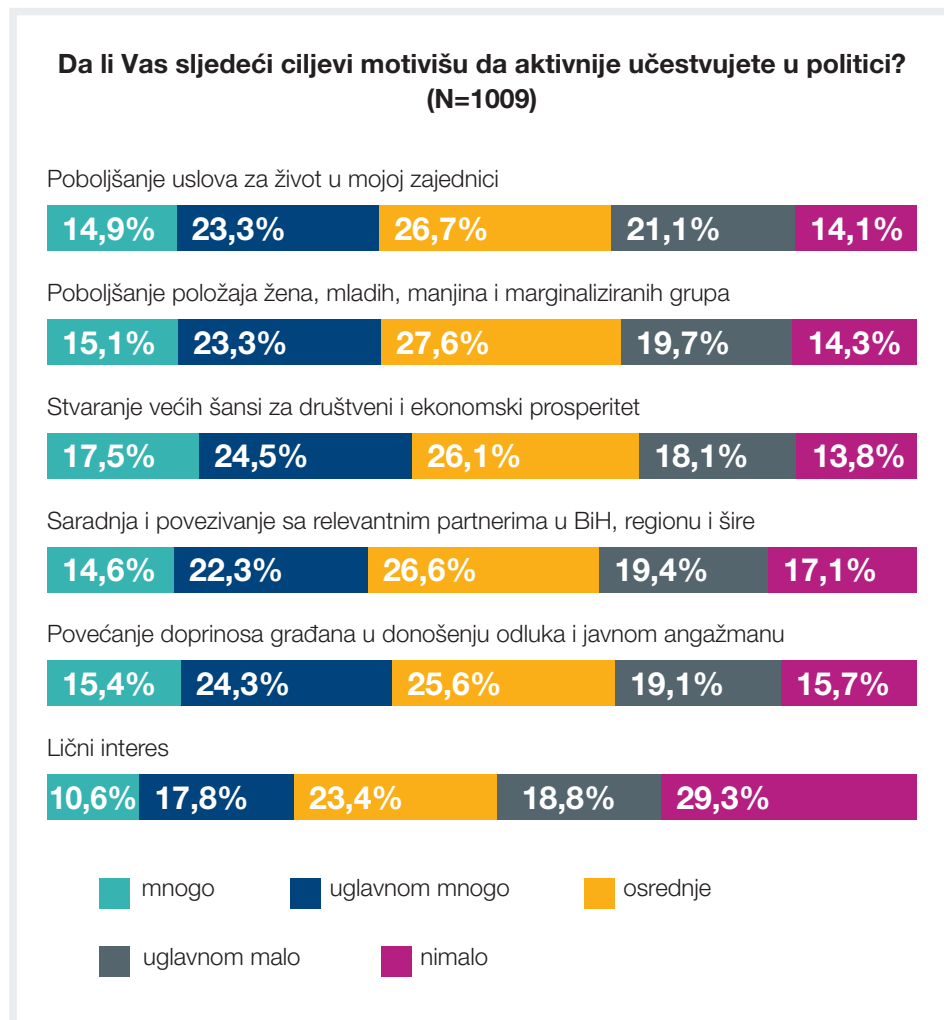
Grafikon 7.

Rod. Među ispitanicima koji su kontaktirali neku političku stranku, vidimo značajne razlike između muškaraca i žena samo u vezi sa opcijom „Bio sam zadovoljan/na odgovorom“. Polovina muškaraca (48,1%) je bilo zadovoljno odgovorom, nasuprot samo trećine žena (34,8%).

Prema ovom istraživanju, visokoobrazovane odrasle osobe u dobi između 30 i 44 godine, koje imaju relativno visoka primanja, su najmotivisanije da aktivno učestvuju u politici, naročito u onim aktivnostima koje su izvan okvira političkih stranaka. Razlozi za učešće u politici su bili raznoliki.

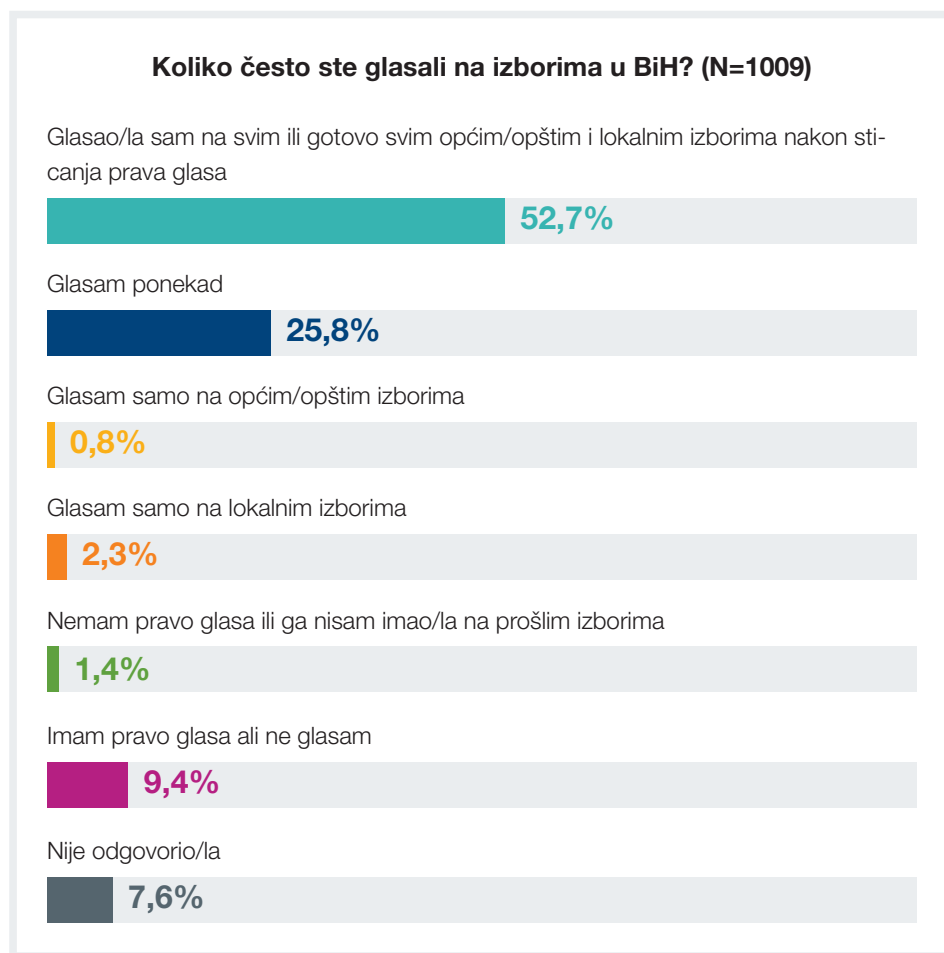
Grafikon 8.

3.2. Učešće i glasanje na izborima

Izlaznost na izborima, ukoliko se uzmu u obzir odgovori ispitanika obuhvaćenih ovim uzorkom, je veća nego što sugerišu zvanične brojke. Polovina ispitanika (52,7%) redovno izlazi na izbore i glasa, dok svaki četvrti ispitanik (25,8%) povremeno glasa. Svaki deseti ispitanik (9,4%) nije nikada glasao.

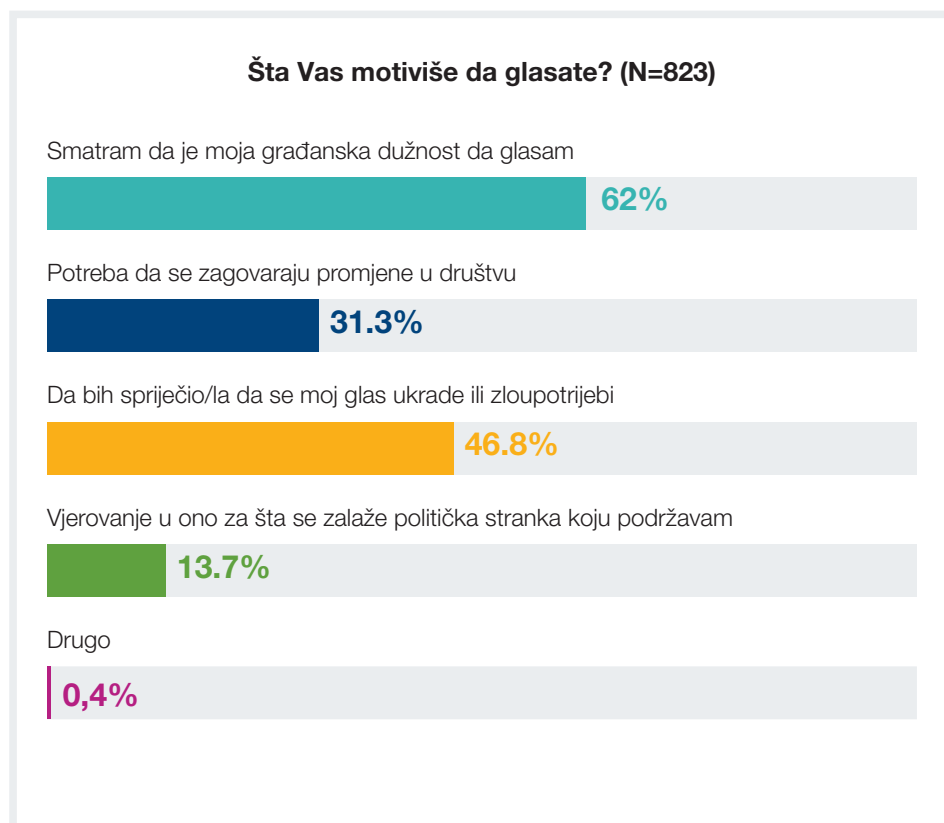
Grafikon 9.

Obrazovanje. Među ispitanicima koji redovno glasaju na izborima, većina je visokoobrazovanih (61,3%). **Dob.** Ispitanici mlađi od 29 godina predstavljaju grupu za koju je najmanje vjerovatno da će glasati na izborima (37%). **Urbano/ruralno stanovništvo.** Ruralno stanovništvo (59,7%), češće nego urbano stanovništvo (46,9%), redovno glasa na izborima. **Religija.** Više od polovine vjernika (55,8%) redovno izlazi na izbore. Osobe koje nisu religiozne predstavljaju najveću grupu onih koji ne glasaju.

Među ispitanicima koji glasaju prevladava mišljenje da je to njihova građanska dužnost (62%), dok 46,8% ispitanika izlazi na glasanje da bi spriječili krađu ili zloupotrebu njihovog glasa. 31,3% ispitanika vjeruje da se glasanjem može promijeniti društvo. 13,7% ispitanika izlazi na glasanje jer vjeruje u ono za šta se stranka zalaže (Grafikon 10).³

Grafikon 10.

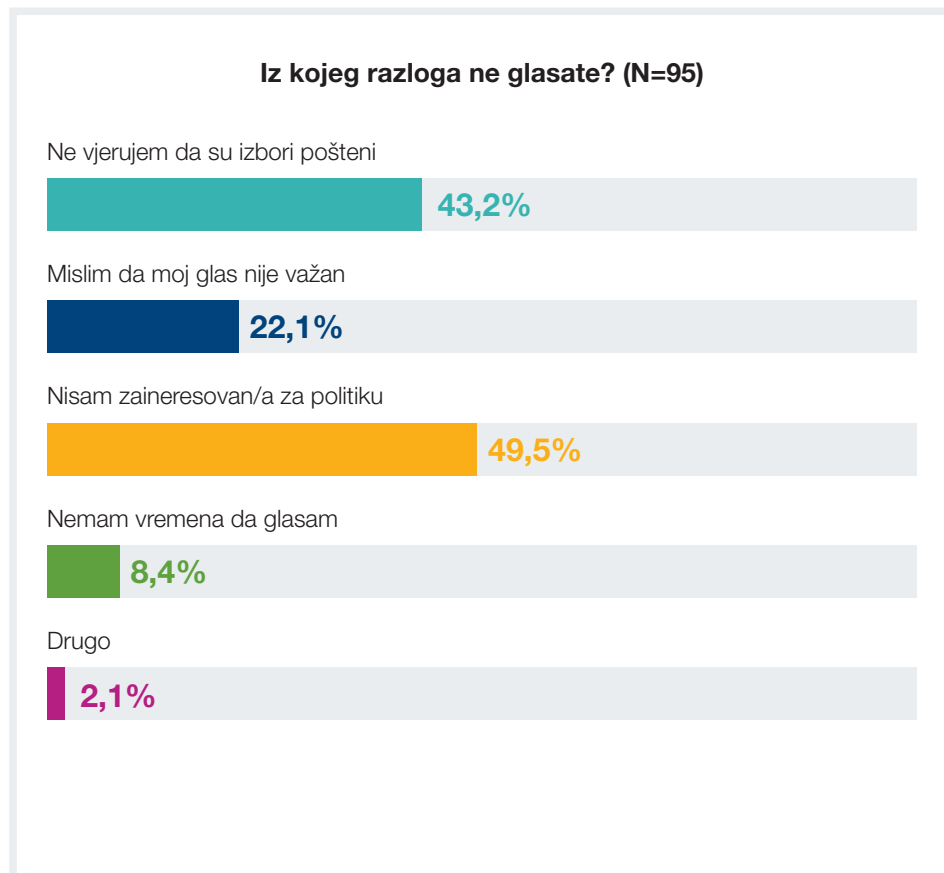
Rod. Dvije trećine muškaraca (65,9%) smatra da je glasanje ispunjavanje građanske dužnosti, u poređenju sa 58% žena. Viši je procenat muškaraca (15,8%) nego žena (11,7%) među osobama koje glasaju zato što vjeruju u ono za šta se zalaže stranka koju podržavaju.

Etnička pripadnost. Polovina Bošnjaka (52,2%) i oko 39% i Srba i Hrvata izlaze na glasanje da bi spriječili krađu njihovog glasa. Kada je u pitanju vjerovanje u vrijednosti koje određena politička stranka predstavlja, iz tog razloga glasa 18,8% Hrvata, 16,4% Bošnjaka i 8% Srba.

³ Ispitanici su mogli odabrati više od jednog odgovora na pitanja predstavljena na Grafikonu 10 i Grafikonu 11, zbog čega ukupan procenat odgovora prelazi 100%.

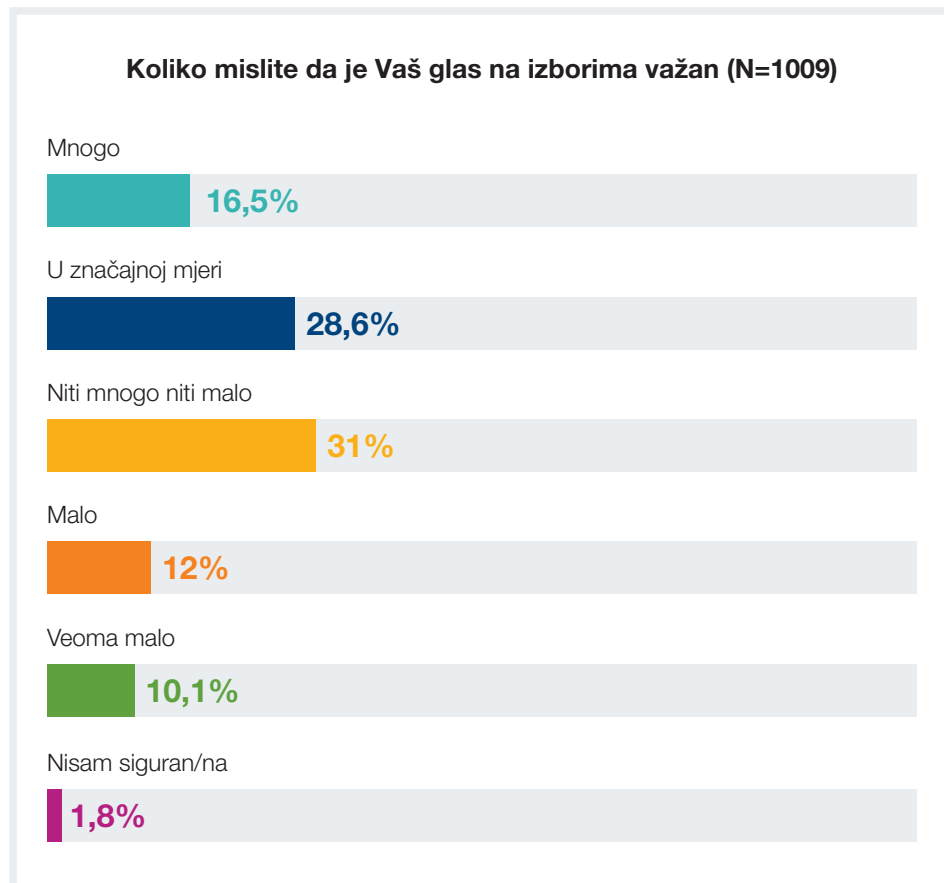
Mali broj ispitanika ne glasa, uz dolje navedene razloge.

Grafikon 11.

Dvostruko je veći procenat ispitanika koji smatraju da je njihov glas važan (45,1%), u poređenju sa 22,1% osoba koje misle da njihov glas nije važan. (Grafikon 12).

Grafikon 12.

Dob. Ispitanici u dobi između 30 i 59 godina (oko 50% te kategorije ispitanika) smatraju da je njihov glas važan, a nakon njih ispitanici stariji od 60 godina (44%) i mlađi od 29 godina (31,8%). **Urbano/ruralno stanovništvo.** Veći je procenat ruralnog stanovništva (51,8%) nego urbanog stanovništva (39,4%) koje smatra da je njihov glas važan. **Religija.** Što se ispitanik smatra religioznijim, tim više vjeruje da je njegov glas važan. Polovina (50,3%) vjernika smatra da je njihov glas važan, u poređenju sa 34,1% osoba koje nisu religiozne. **Etnička pripadnost.** 51,3% Hrvata, 50,8% Bošnjaka i 37,3% Srba smatra da je njihov glas na izborima važan.

33,5% ispitanika smatra da bi građanske stranke bile najsposobnije da vode državu nakon izbora, dok 27,4% ispitanika preferira nestranačku ekspertsku vladu. Druge dvije opcije, široka koalicija etničkih i građanskih stranaka (17,1%) i etničke stranke (16,3%) nisu toliko privlačne (Grafikon 13).

Grafikon 13.

Religija. Što su ispitanici manje religiozni, veći je procenat osoba koje smatraju građanske stranke najsposobnijim da vode BiH nakon sljedećih izbora. Što su ispitanici religiozniji, privlačnija im je vlast koja se sastoji od etničkih i građanskih stranaka.

Dvije trećine ispitanika (64%) smatra da im je svejedno da li ih predstavlja muškarac ili žena, dok petina (20%) preferira da ih predstavljaju žene. Muškarce kao političke predstavnike preferira 15,7% ispitanika (Grafikon 14).

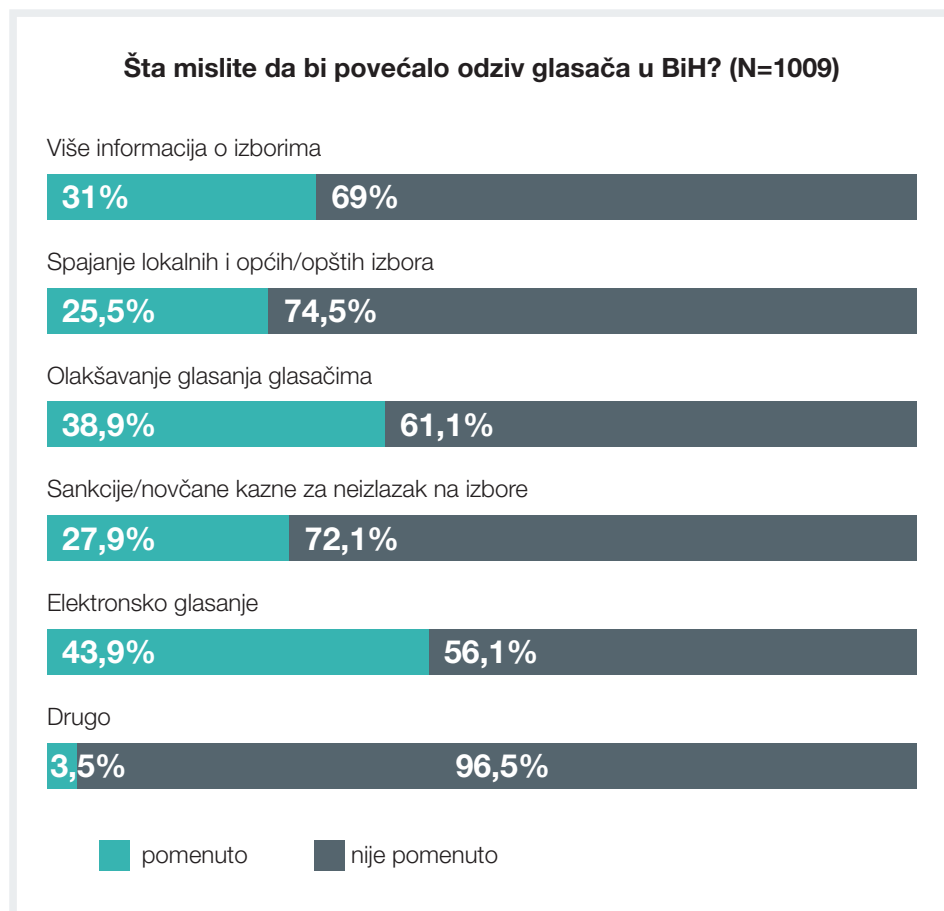
Grafikon 14.

Rod. Svaki peti muškarac (19,8%) bi volio da ga predstavlja muškarac, dok svaka deseta žena (11,5%) želi isto. Istovremeno, četvrtina anketiranih žena bi preferirala da ih predstavljaju političarke (25,4%), dok bi 14,6% ispitanika muškaraca preferiralo da ih predstavljaju političarke. **Dob.** Uopšteno govoreći, procenat ispitanika kojima je važno da li ih u politici predstavljaju muškarci ili žene se smanjuje sa godinama. **Urbano/ruralno stanovništvo.** Ruralno stanovništvo (24,9%) je zainteresovanije za to da ga predstavljaju žene, nego urbano stanovništvo (15,9%).

Prema 43,9% ispitanika, odziv glasača bi se povećao sa uvođenjem elektronskog glasanja i olakšavanjem glasanja (38,9%). 27,9% ispitanika podržava uvođenje sankcija za neizlazak na izbore (obavezno glasanje). Samo 25,5% ispitanika smatra da bi spajanje lokalnih i opštih/općih izbora povećalo odziv glasača (Grafikon 15).

Grafikon 15.

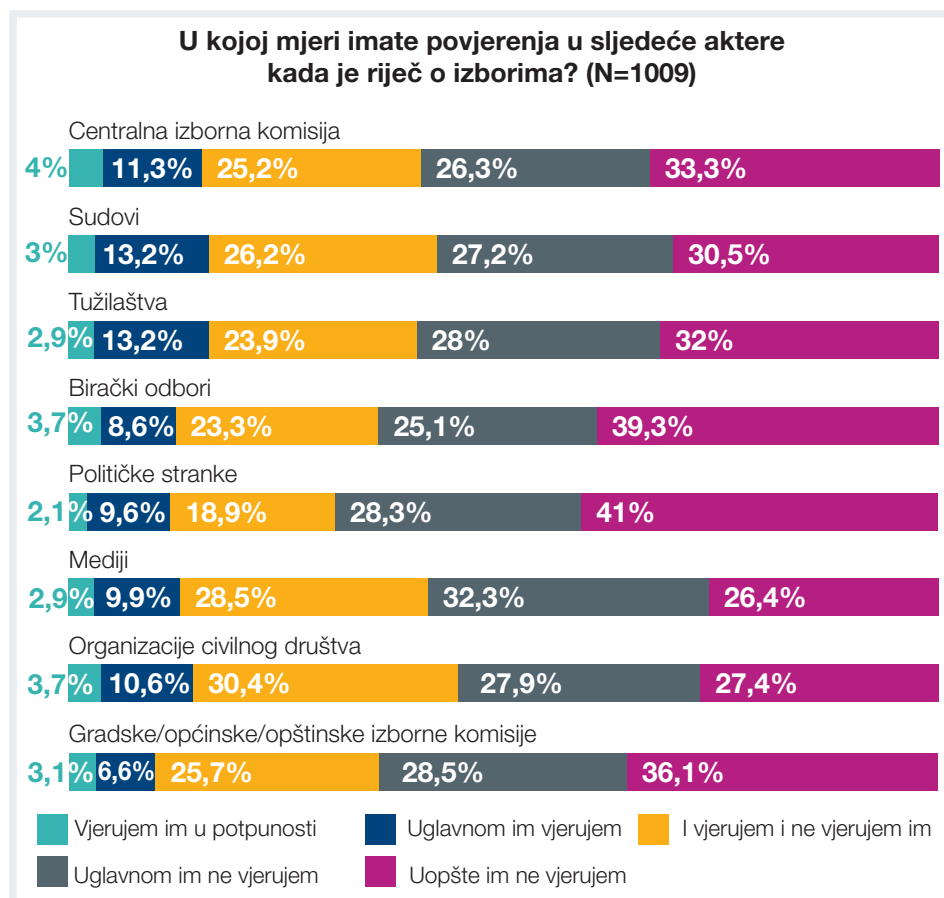

Etnička pripadnost. 39,1% Hrvata, 29,3% Bošnjaka i 22,9% Srba smatra da neizlazak na izbore treba sankcionisati ili novčano kazniti. Spajanje lokalnih i parlamentarnih izbora bi povećalo odziv glasača po mišljenju 31,9% Bošnjaka, 21,2% Hrvata i 18,8% Srba.

3.3. Percepcija i iskustvo sa izbornim zloupotrebama

Uopšteno govoreći, građani BiH nemaju povjerenja u većinu institucija uključenih u izborni proces. 60% ispitanika nemaju povjerenja u tužilaštva, a 57,7% ispitanika nemaju povjerenja u sudove. Centralnoj izbornoj komisiji ne vjeruje 59,6% ispitanika. 64,6% ispitanika ne vjeruje opštinskim izbornim komisijama, a 69,3% političkim strankama (Grafikon 16).

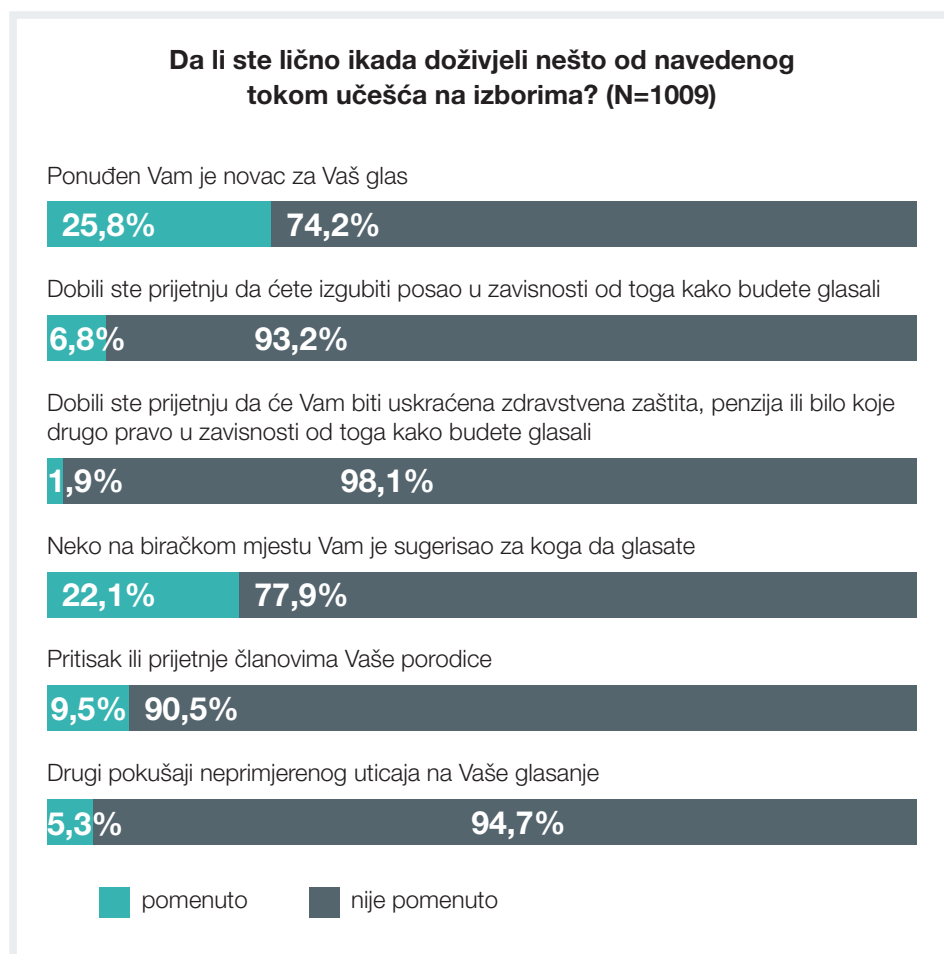
Grafikon 16.

Dob. Najmlađi ispitanici (69,3%) najmanje vjeruju radu Centralne izborne komisije. Situacija je slična sa političkim strankama, pošto im najmanje vjeruju ispitanici mlađi od 29 godina (77,6%). **Urbano/ruralno stanovništvo.** 70,3% urbanog stanovništva i 57,5% ruralnog stanovništva ne vjeruje biračkim odborima. 63,1% urbanog stanovništva i 53,3% ruralnog stanovništva ne vjeruje medijima. 69,9% urbanog stanovništva i 58,4% ruralnog stanovništva ne vjeruje gradskim i opštinskim izbornim komisijama. **Etnička pripadnost.** Političkim strankama najmanje vjeruju Srbi (72,7%), a nakon njih Bošnjaci (67,1%) i Hrvati (63,5%).

Svaki četvrti ispitanik (25,8%) je izjavio da mu je ponuđen novac da glasa za neku stranku ili kandidata, dok je 22,1% ispitanika imalo iskustvo sugerisanja za koga da glasa na biračkom mjestu. Svaki deseti ispitanik (9,5%) je iskusio pritisak na članove porodice, dok je 6,8% ispitanika izjavilo da su dobili prijetnju da će izgubiti posao ako ne budu glasali za određenu stranku ili kandidata (Grafikon 17).

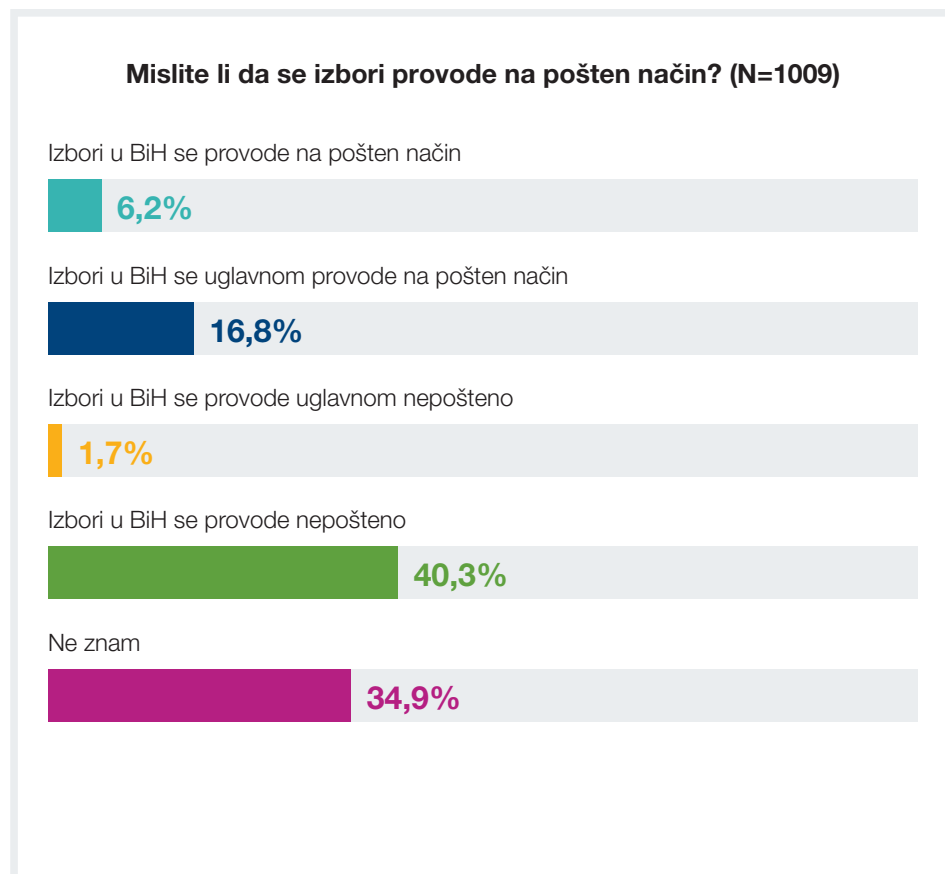
Grafikon 17.

Urbano/ruralno stanovništvo. Ispitanici iz ruralnih sredina su izloženi prijetnjama uskraćivanjem zdravstvene zaštite ili penzije. **Etnička pripadnost.** Iskustvo izborne korupcije su najčešće spominjali Bošnjaci, jer je svakom trećem ispitaniku Bošnjaku (30,8%) ponuđen novac za glasanje, dok je 22,3% Srba i 18,6% Hrvata izjavilo da je imalo slično iskustvo. 13,2% Srba, 10,6% Bošnjaka i 1,9% Hrvata je iskusilo pritisak na članove porodice ili prijetnje u vezi sa glasanjem.

Značajan procenat ispitanika (40,3%) smatra da se izbori u BiH provode nepošteno. Samo 23% ispitanika vjeruje da se izbori provode, ili uglavnom provode, na pošten način (Grafikon 18).

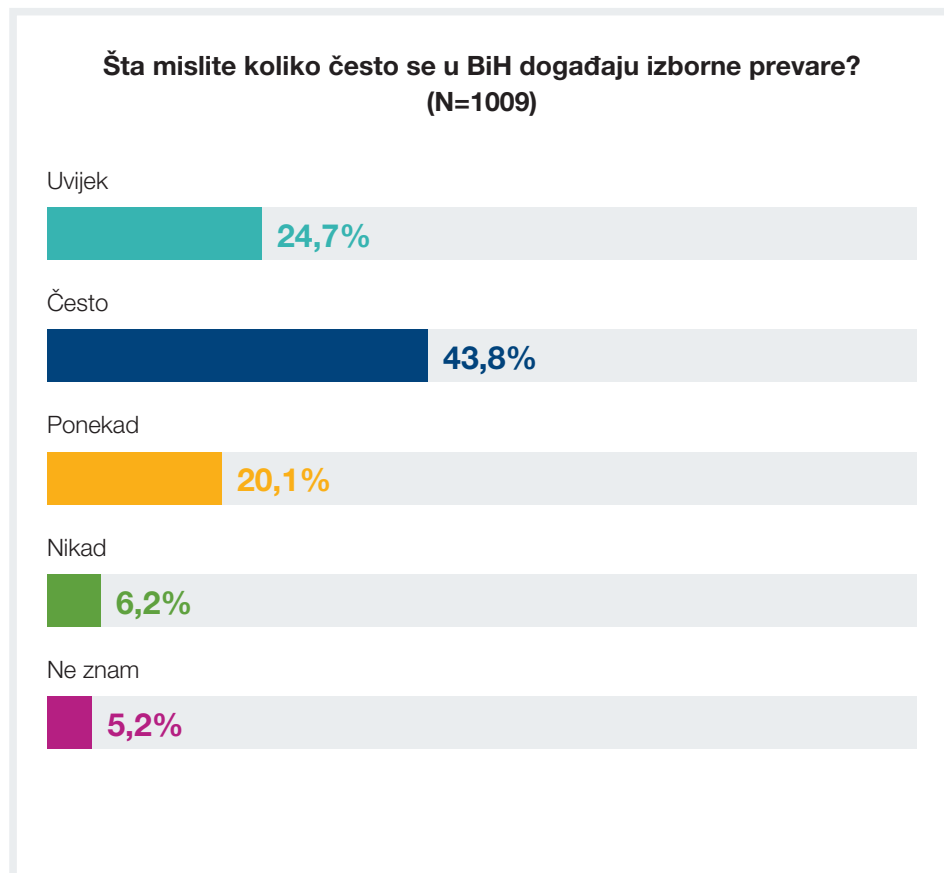
Grafikon 18.

Urbano/ruralno stanovništvo. Ispitanici iz urbanih sredina (47,3%), više nego ispitanici iz ruralnih sredina (35,8%), vjeruju da se izbori u BiH ne provode na pošten način.

Odgovori koji se tiču učestalosti izbornih prevara dodatno potvrđuju prethodne nalaze. 68,5% ispitanika vjeruje da je izborna prevara problem za demokratiju u BiH. Samo 6,2% ispitanika smatra da se izborna prevara nikad ne dešava u BiH (Grafikon 19).

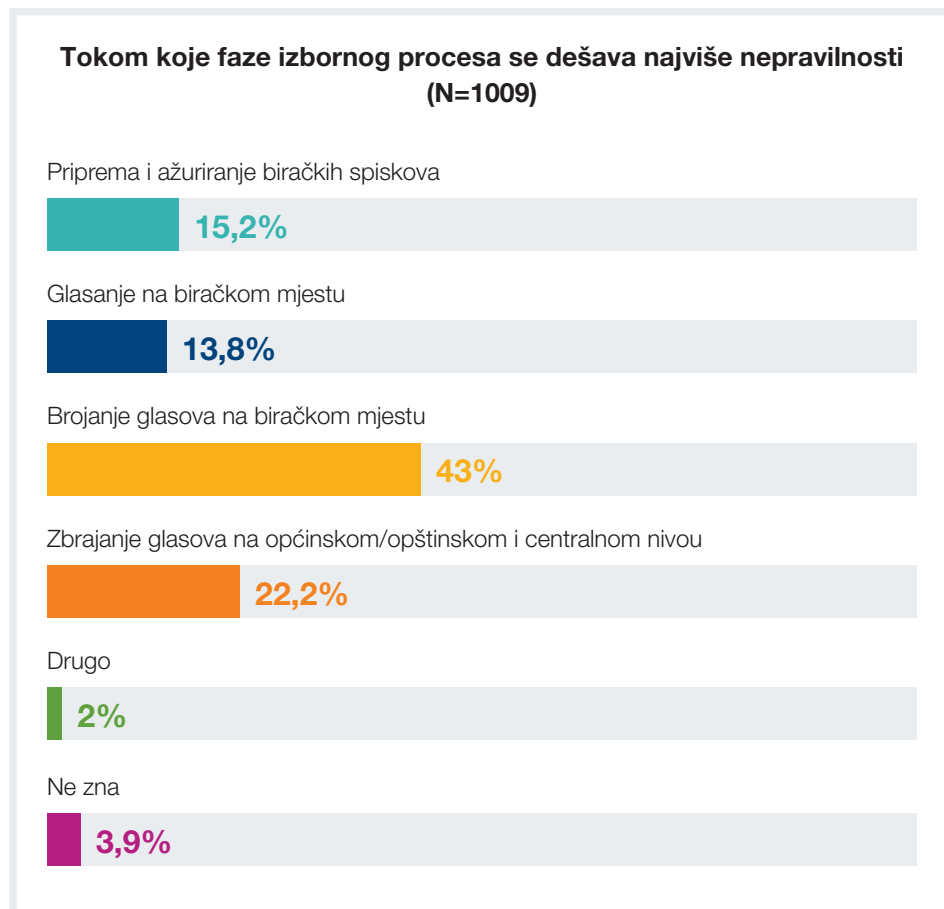
Grafikon 19.

Obrazovanje. Što su ispitanici obrazovaniji, to više misle da se izborna prevara dešava često ili uvijek. **Urbano/ruralno stanovištvo.** Gotovo tri četvrtine urbanog stanovništva (73%) vjeruje da se izborna prevara u BiH dešava često ili uvijek, u odnosu na 63,1% ruralnog stanovništva. **Etnička pripadnost.** Prema mišljenju 74,9% ispitanika srpske nacionalnosti, izborna prevara se dešava često ili uvijek, a 68,1% Bošnjaka i 53,8% Hrvata dijele to mišljenje.

Prema mišljenju 43% onih koji su ispitani, većina nepravilnosti se dešava tokom brojanja glasova na biračkim mjestima. 15,2% ispitanika vjeruje da se većina nepravilnosti dešava tokom pripreme biračkog spiska (Grafikon 20).

Grafikon 20.

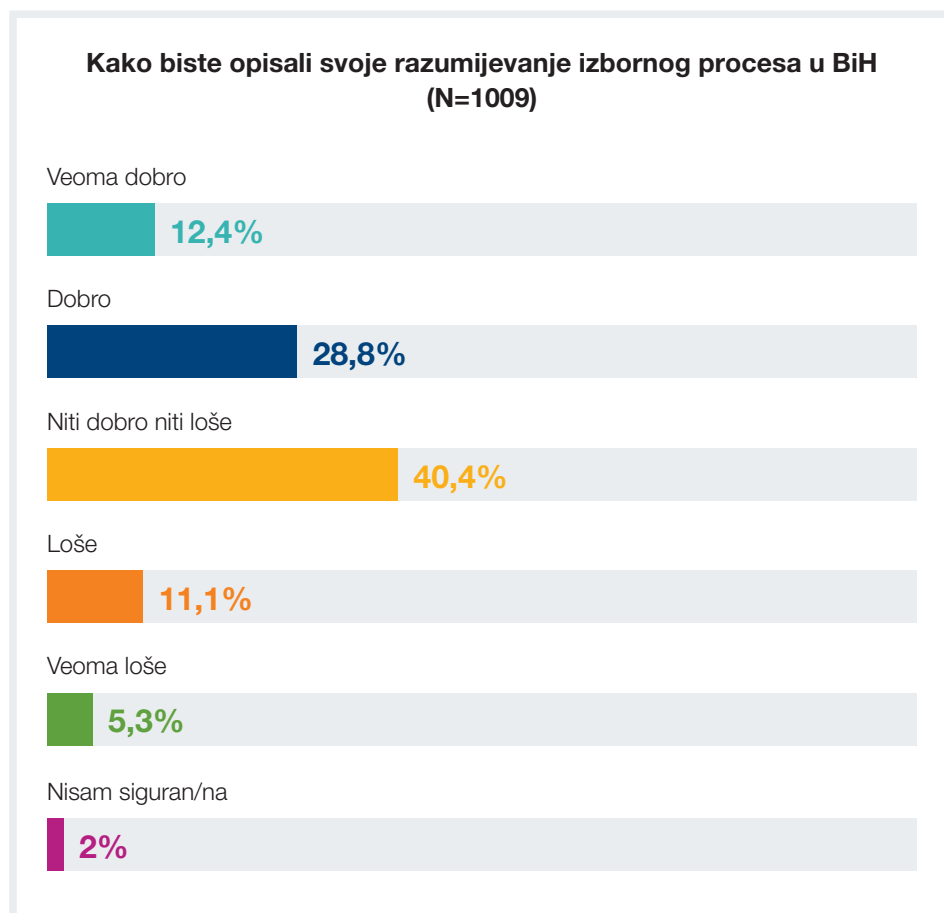

Etnička pripadnost. Brojanje glasova na biračkim mjestima percipira se kao najveći problem izbornog procesa od strane 53,3% Srba, 37,2% Hrvata i 35,3% Bošnjaka.

3.4. Razumijevanje izbornog sistema BiH

41,2% ispitanika vjeruje da dobro ili veoma dobro razumiju izborni proces, u odnosu na 16,4% koliko ih smatra da ga slabo razumiju. 40,4% opisuju svoje poznavanje izbornog procesa kao “ni dobro ni loše” (Grafikon 21).

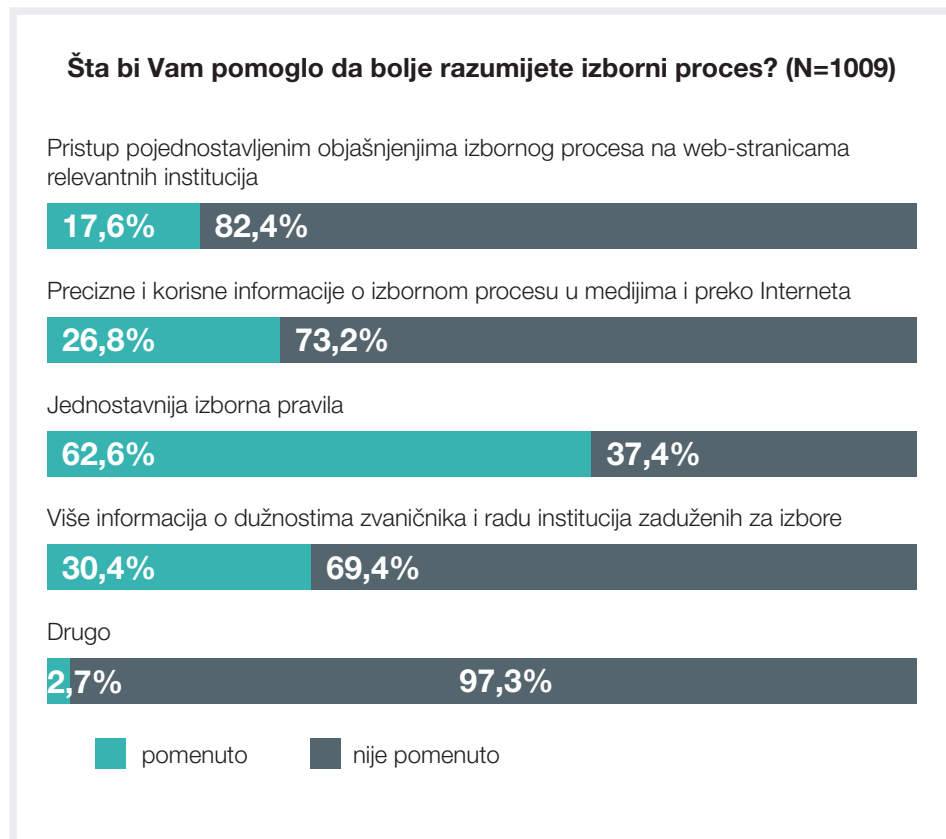
Grafikon 21.

Dob. Poznavanje izbornog procesa koje su ispitanici sami naveli raste do dobi od 59 godina, a potom naglo opada. 30,9% ispitanika starijih od 60 godina razumije izborni proces. **Prihod.** Što je veći prihod ispitanika, veće je i njihovo razumijevanje izbornog procesa. 55,3% ispitanika s prihodom većim od 1500 KM izjavilo je da razumije izborni proces, u odnosu na 35,1% ispitanika s prihodom manjim od 999 KM.

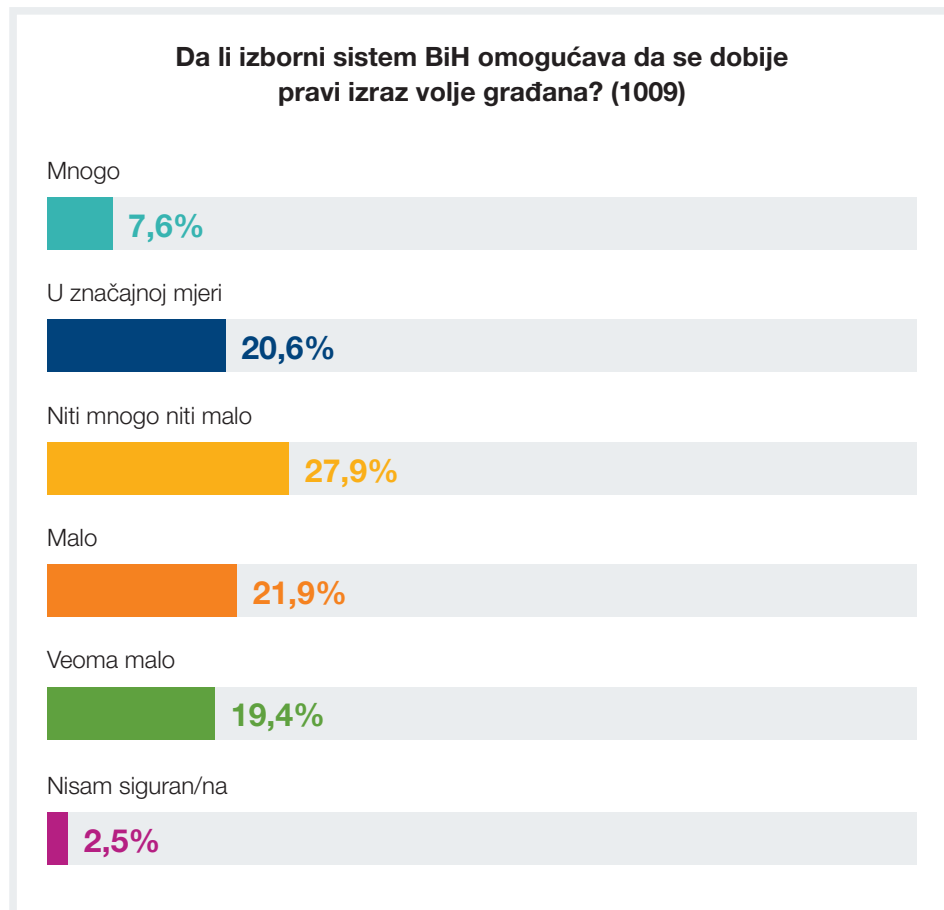
Dvije trećine ispitanika (62,6%) vjeruju da bi izborna pravila trebalo pojednostaviti. Svaki četvrti ispitanik (26,8%) smatra da je građanima potrebno osigurati tačne informacije o izbornom procesu putem medija i interneta (Grafikon 22).

Grafikon 22.

Prema mišljenju 41,3% ispitanika, izborni sistem u BiH ne omogućava potpuno izražavanje volje građana (Grafikon 23).

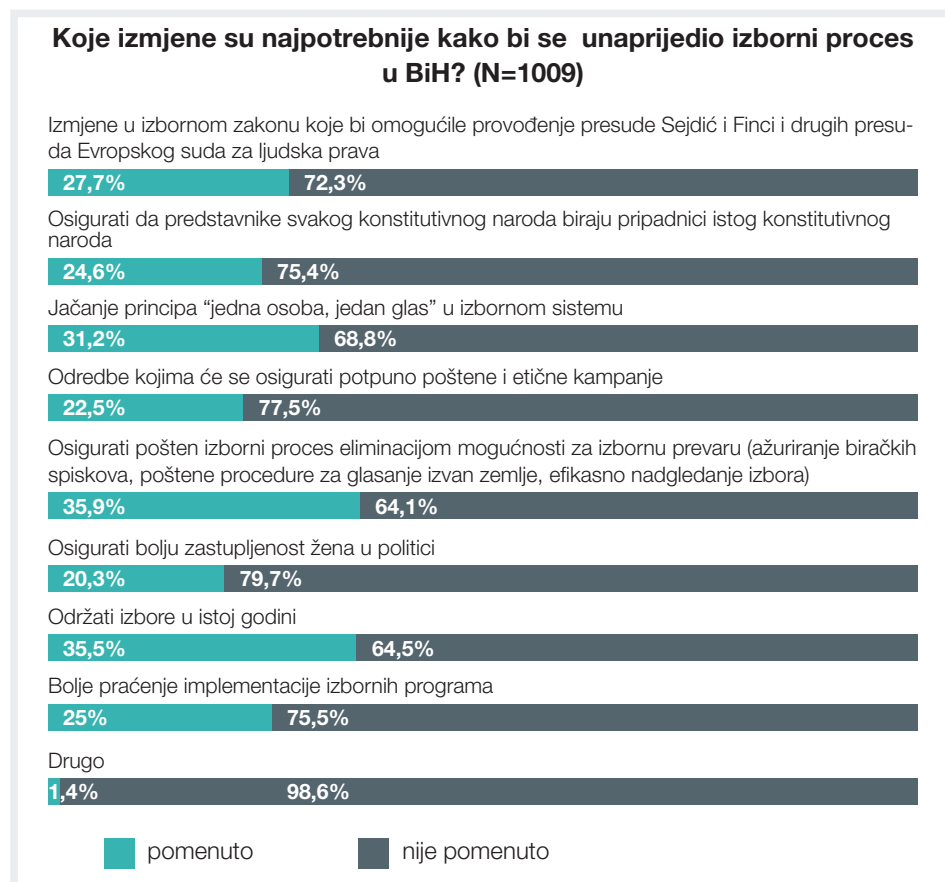
Grafikon 23.

Rod. 23,5% žena i 15,4% muškaraca vjeruje kako izborni sistem veoma malo omogućava izražavanje volje građana. **Urbano/ruralno stanovništvo.** Veći procenat urbanog stanovništva (46,9%) u odnosu na ruralno (34,7%) vjeruje kako izborni sistem u BiH ne odražava volju građana. **Etnička pripadnost.** 36,8% ispitanih Bošnjaka, 30,1% Hrvata i 18,4% Srba vjeruju kako izborni sistem odražava volju građana.

35,9% ispitanika smatra da je važno osigurati fer izborni proces uklanjanjem mogućnosti za izbornu prevaru. 35,5% ispitanika misli da bi bilo korisno za izborni proces da se izbori održavaju u istoj godini. Treći prioritet je povezan s jačanjem principa “jedna osoba, jedan glas” u izbornom sistemu (31,2%). (Grafikon 24).

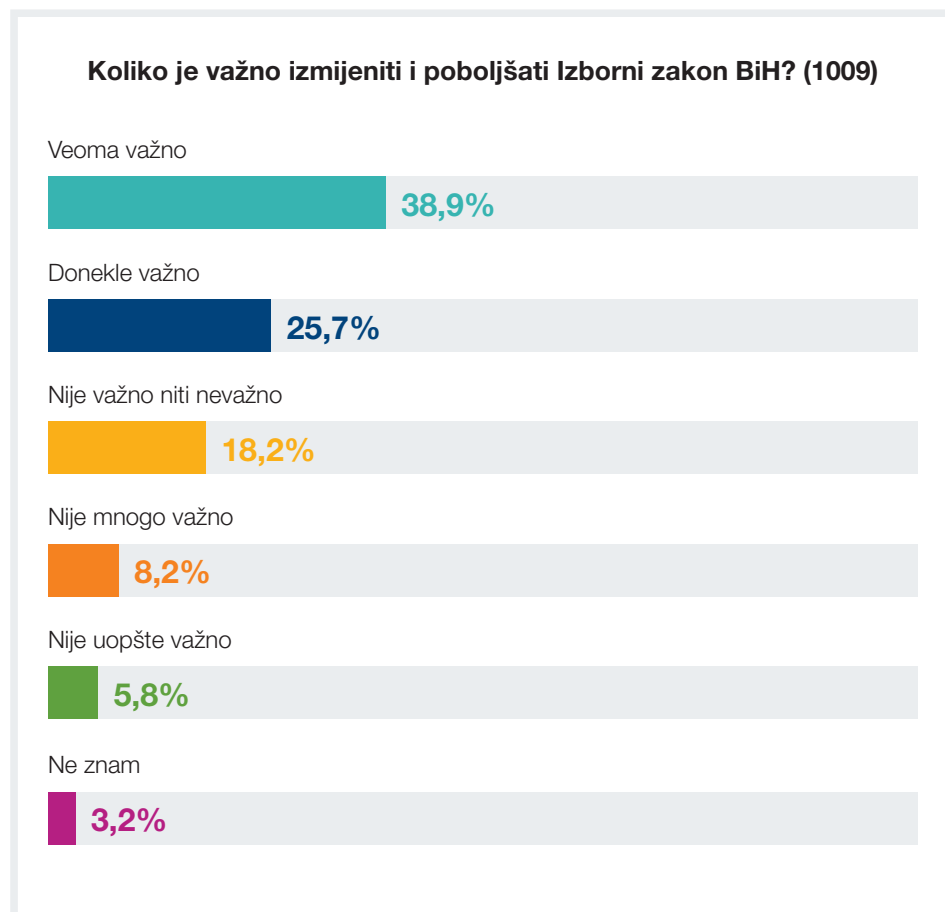
Grafikon 24.

Obrazovanje. Uklanjanje izbornih prevara je važno za 45,2% visoko obrazovanih, za 35,1% ispitanika sa srednjoškolskim obrazovanjem, za 31,1% onih s osnovnim obrazovanjem i za 18,1% ispitanika sa zanatom. **Dob.** Princip “jedna osoba, jedan glas” najviše favorizuju najmlađi ispitanici (39,1%), nakon kojih slijede ispitanici u dobi od 30 do 44 godine (32,3%), od 45 do 59 godina (29,5%) i oni stariji od 60 godina (24,2%). **Religija.** 29,7% posvećenih vjernika vjeruje da predstavnike svakog konstitutivnog naroda trebaju birati pripadnici tog konstitutivnog naroda, u odnosu na 14% ispitanika koji nisu religiozni. **Etnička pripadnost.** Bošnjaci smatraju važnom provedbu relevantnih odluka Evropskog suda za ljudska prava (36,4%), u odnosu na 17% Hrvata i 17% Srba. 61,5% ispitanih Hrvata vjeruje da je važno osigurati da svaki konstitutivni narod bira svoje predstavnike, dok oko 17% Bošnjaka i Srba podržava ovaj stav.

38,9% ispitanih vjeruje kako je veoma važno izmijeniti i poboljšati Izborni zakon BiH. Jedna četvrtina (25,7%) njih vjeruje da je ovo pitanje donekle važno. Samo 14% ispitanika ne smatra da je važno izmijeniti i dopuniti Izborni zakon BiH (Grafikon 25).

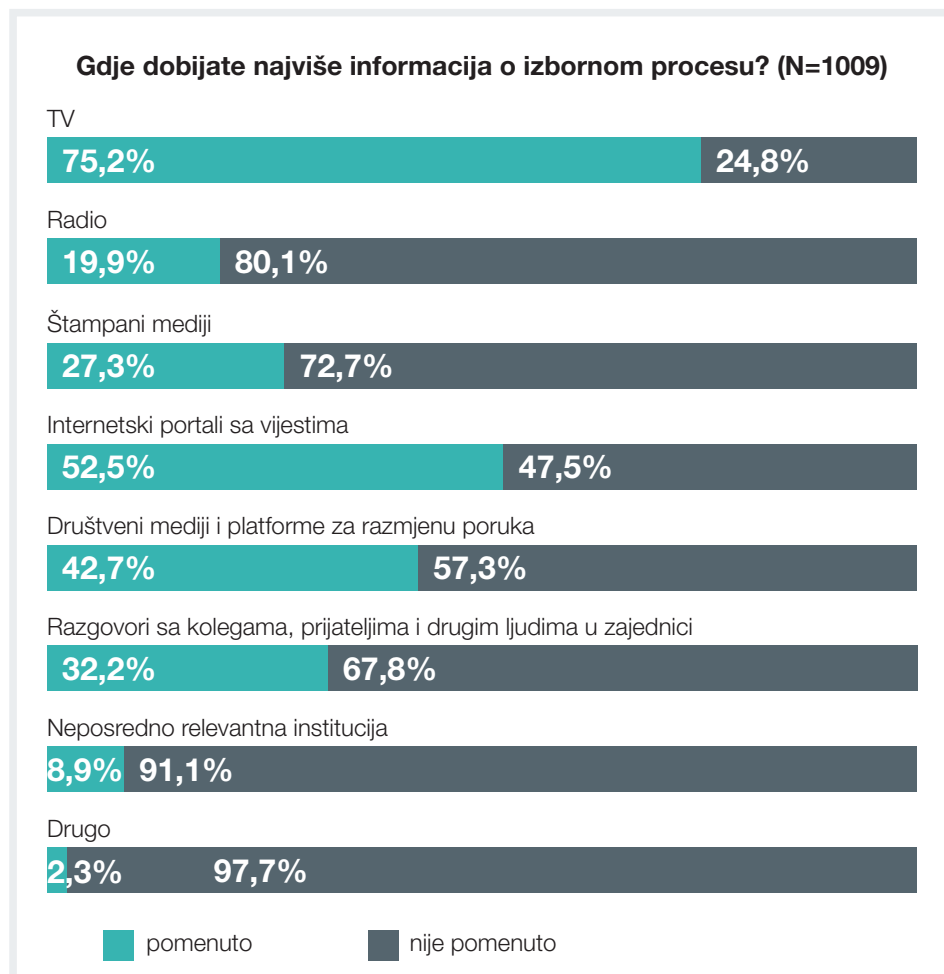
Grafikon 25.

3.5. Stavovi građana o političkim kampanjama i informacijama o politici

Televizija je dominantan medij (75,2% ispitanika) kao izvor informacija o izbornom procesu. Slijede online novinski portali (52,5% ispitanika) i društvene mreže (42,7% ispitanika). Trećina ispitanika se informira o izbornom procesu kroz direktne razgovore s kolegama, prijateljima itd, dok 27,3% njih informacije prikupljaju iz štampe (Grafikon 26).

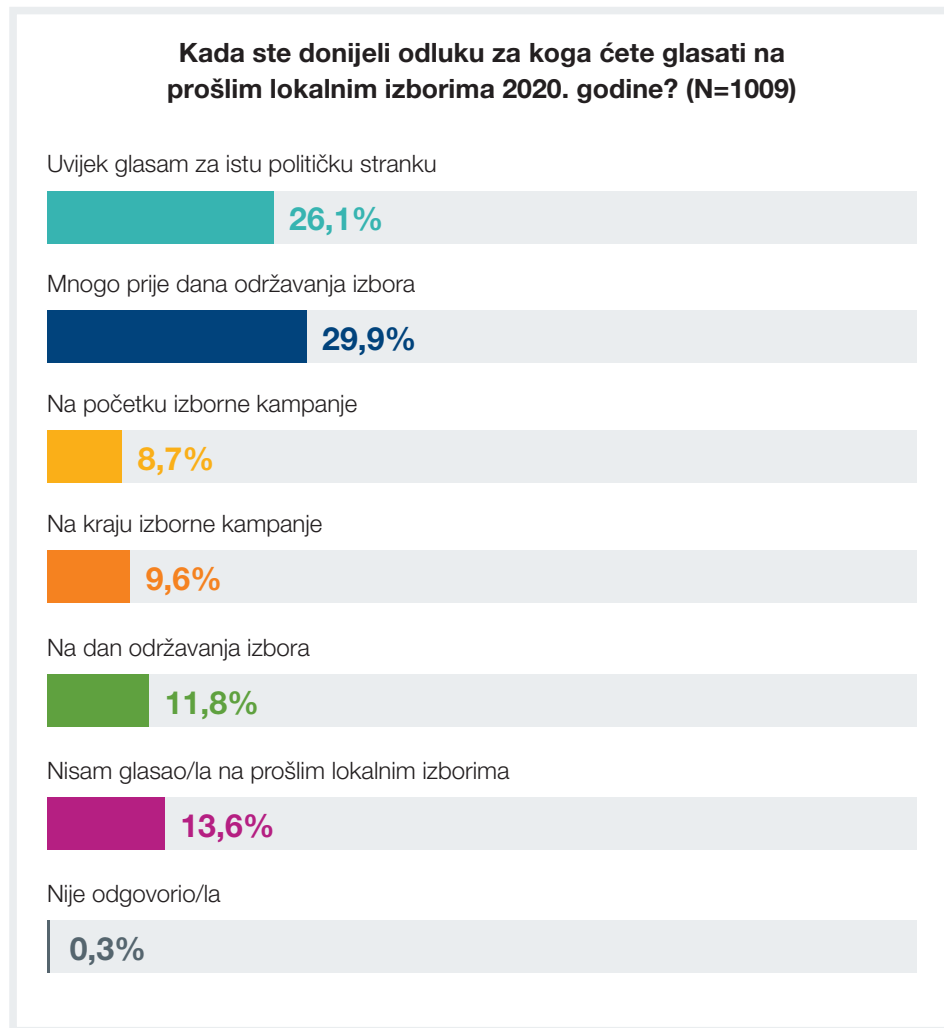
Grafikon 26.

Obrazovanje. Što je više obrazovanje ispitanika, to se manje oslanjaju na TV. **Dob.** Visok procenat ljudi starijih od 60 godina (84,3%) i onih u dobi od 44 do 59 godina (80%) prikuplja informacije putem televizije. Oko 47% ispitanika mlađih od 59 godina prikuplja informacije o politici kroz društvene mreže, u odnosu na 22,7% onih starijih od 60 godina.

Gotovo trećina ispitanika (29,9%) odlučila je za koga će glasati na lokalnim izborima 2020. godine davno prije izlaska na glasanje. Svaki četvrti građanin (26,1%) naznačio je da uvijek glasa za istu stranku (Grafikon 27).

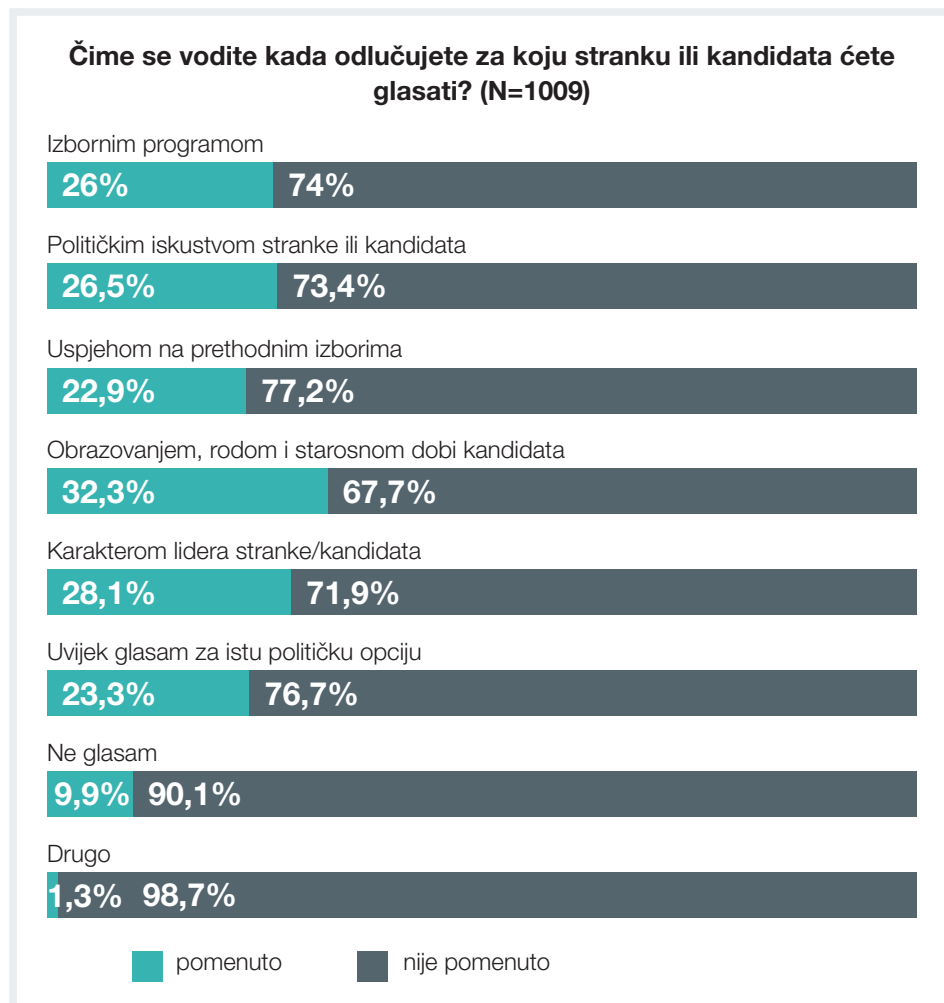
Grafikon 27.

Dob. Što je ispitanik stariji, veća je vjerovatnoća da će uvijek glasati za istu političku stranku. **Urbano/ruralno stanovništvo.** Stanovnici ruralnih sredina (30,6%) uvijek glasaju za istu političku stranku u većem procentu od urbanog stanovništva (22,3%).

Odluka o glasanju ne zavisi presudno od izbornih programa, ali niti od drugih faktora. Svaku od ovih opcija navela je ili četvrtina ili trećina ispitanika (Grafikon 28).

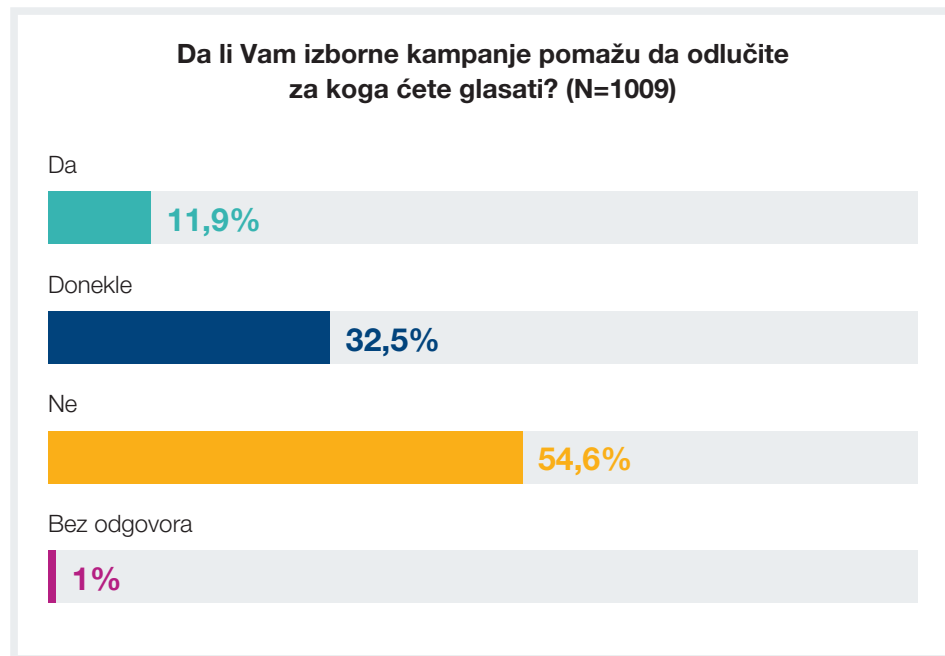
Grafikon 28.

Urbano/ruralno stanovništvo. Veći procenat ruralnog stanovništva (26,9%) u odnosu na urbano stanovništvo (19,3%) uzima u obzir uspjeh na prethodnim izborima kada odlučuje za koga glasati. **Etnička pripadnost.** Izborni program je važan za 37,8% Hrvata, 26,6% Bošnjaka i 16,9% Srba. Uspjeh na prethodnim izborima je važan za 35,9% Bošnjaka, 16,7% Hrvata i 10,7% Srba. Rod, obrazovanje i dob važni su za 36,8% Bošnjaka, 30,1% Srba i 24,4% Hrvata. Za 32,7% Hrvata, 29,3% Bošnjaka i 22,3% Srba, lične karakteristike lidera stranaka su važni faktori kada odlučuju za koga glasati.

54,6% ispitanika izjavilo je da im kampanje nisu uopće od pomoći kada odlučuju o tome za koga će glasati. (Grafikon 29).

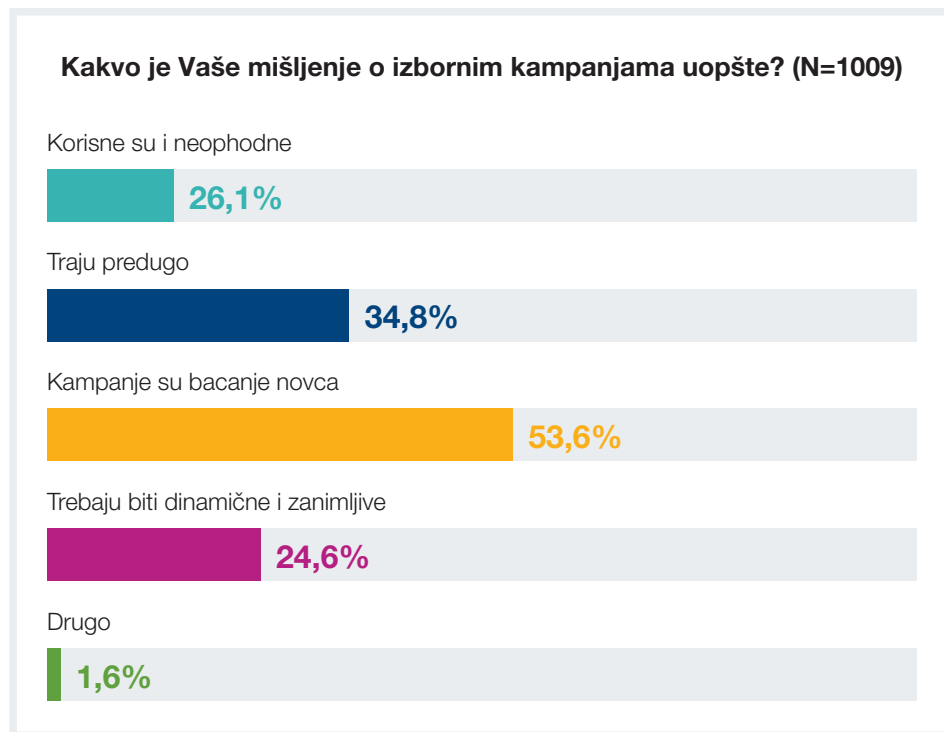
Grafikon 29.

Rod. Izborne kampanje su od pomoći do izvjesne mjere prema mišljenju 36,8% žena, u odnosu na mišljenje 28,3% muškaraca. **Urbano/ruralno stanovništvo.** Izborne kampanje pomažu ruralnom stanovništvu kada odlučuje za koga glasati (50,1%) više nego urbanom stanovništvu (39,6%).

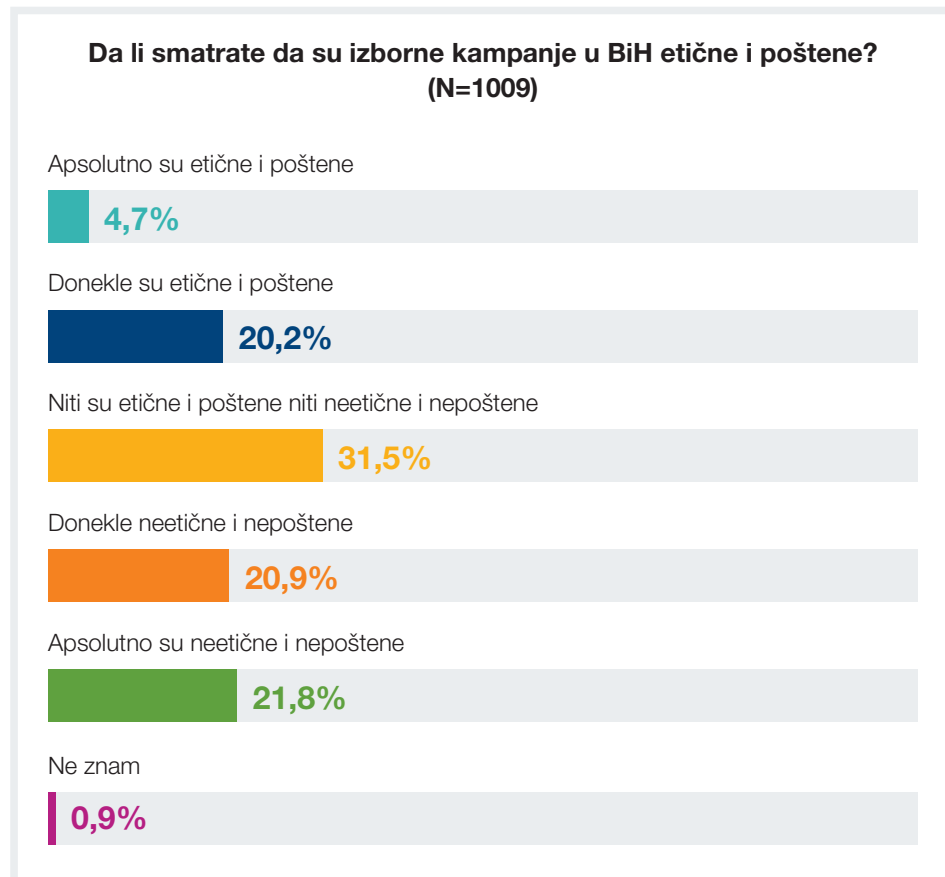
Općenito, ispitanici imaju negativnu percepciju izbornih kampanja. 53,6% njih smatra da su rasipanje novca, dok 34,8% ispitanika misli da kampanje traju predugo. Samo 14,6% njih smatra da su korisne i potrebne (Grafikon 30).

Grafikon 30.

Samo 24,9% ispitanika smatra da su kampanje u skladu s etičkim principima i da su pravedne. 31,5% njih dalo je neutralan odgovor (Grafikon 31).

Grafikon 31.

4. ZAKLJUČCI

Slika izbornog procesa i političkog učešća građana Bosne i Hercegovine je, kako je vidljivo iz rezultata ove ankete, dominantno negativna. Ispitanici su izrazili negativne stavove o većini aspekata izbora u BiH. Štaviše, vlastito iskustvo koje su iznijeli o izbornom procesu općenito potvrđuje nalaze pomenute procjene. U ovom zaključnom poglavlju istaknuti su neki najvažniji nalazi.

Gotovo polovina ispitanika nije zadovoljna stanjem demokratije u BiH. Samo trećina građana mlađih od 29 godina je zainteresirana za politiku. Anketa ukazuje na široko rasprostranjenu percepciju da su političke elite odvojene od građana.

Općenito, anketa pokazuje da je političko učešće, izvan okvira izbora, na većem nivou među onima s višim obrazovanjem i primanjima. Ovaj nalaz potvrđuje potrebu za aktivnostima na povećanju učešća građana u politici u BiH, posebno s većim naglaskom na ugrožene kategorije.

43% ispitanika vjeruje kako izbori u BiH nisu pravedni. Ove nalaze treba posmatrati i u svjetlu odziva birača u zadnjih nekoliko izbornih ciklusa u BiH, koji je konstantno oko 50 posto. Bolje razumijevanje izbornog procesa, vjera u značaj glasa i percepcija pravednosti izbora, važni su faktori u borbi protiv raširene prakse neglasanja u BiH.

Negativna motivacija za glasanje naročito je povezana sa niskim povjerenjem u izborni sistem, imajući u vidu da je gotovo polovina ispitanika izjavila da glasa kako bi spriječila krađu ili zloupotrebu svog glasa. Ovo treba posmatrati u kontekstu općenito niskog stepena povjerenja u institucije zadužene za izbore i široko rasprostranjene percepcije izborne prevare.

Nijedan akter u ovoj oblasti, od Centralne izborne komisije do političkih stranaka, ne uživa podršku od više od 16 posto ispitanika. Nepovjerenje u ove aktere je široko prisutno među ispitanicima neovisno o njihovoj etničkoj pripadnosti ili društvenom statusu.

Nalazi ankete potvrđuju i činjenicu da se izborna prevara percipira kao značajan problem. Dvije trećine ispitanika vjeruju da se izborna prevara dešava uvijek ili često. Ispitanici su izjavili i da su oni sami ili njihove porodice bile izložene prijetnjama ili pritisku u vezi s time za koga da glasaju. Ovi nalazi ističu potrebu ne samo za boljom prevencijom izborne prevare nego i za osiguranjem snažnijeg odgovora pravosuđa na ovakve manipulacije.

Biračka mjesta su posebno problematična prema percepciji ispitanika. Ispitanici su mišljenja da se najveće neregularnosti dešavaju tokom brojanja glasova na biračkim

mjestima (43%), nakon čega slijedi zbrajanje glasova na lokalnom i centralnom nivou (22,2%).

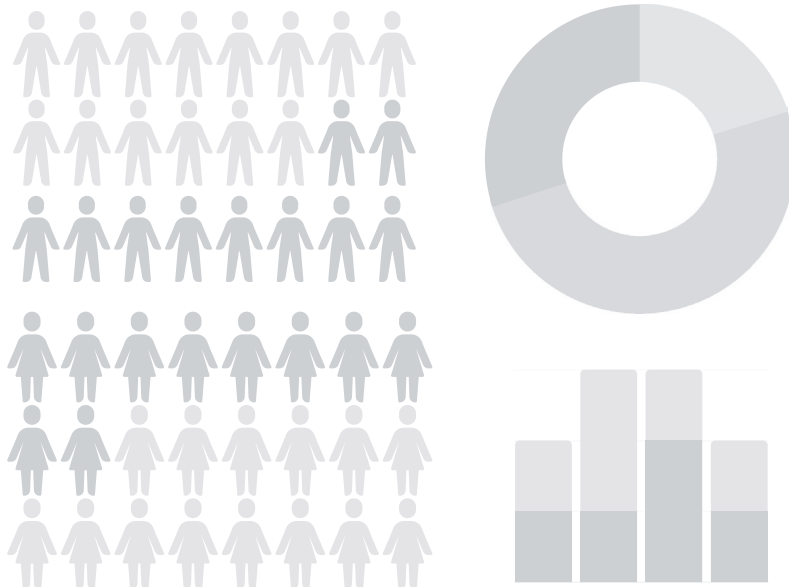
Gotovo polovina ispitanika vjeruje da bi u politici trebalo biti više žena.

Ispitanici sugeriraju da bi izborne kampanje trebalo značajno poboljšati, kako u smislu ukupne korisnosti tako i u smislu etičke dimenzije. Više od polovine ispitanika vjeruje da su kampanje rasipanje novca.

S obzirom na gore navedene nedostatke izbornog procesa, izmjene i dopune relevantnih zakona i propisa su očito potrebne kako bi se povećalo povjerenje građana u izborni proces. Ovo potvrđuje činjenica da oko dvije trećine ispitanika vjeruje da je važno (38,9%) ili donekle važno (25,7%) izmijeniti i dopuniti Izborni zakon BiH.

Međunarodni akteri, posebno Ured OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) i Venecijanska komisija, već dugo vremena insistiraju na značajnom unapređenju izbornih pravila i praksi u BiH.

Misija OSCE-a u BiH, u saradnji s ODIHR-om, nastavlja pružati podršku relevantnim institucijama, naročito Parlamentarnoj skupštini BiH i Centralnoj izbornoj komisiji BiH, u njihovim nastojanjima da unaprijede izbornu zakonodavstvo i prakse u skladu s međunarodnim standardima i u najboljem interesu građana i demokratije u BiH.

5. NAPOMENE O METODOLOGIJI

Ovu anketu provela je agencija *Prime Communications*, od 11. do 21. avgusta 2021. godine, na uzorku od 1009 odraslih stanovnika Bosne i Hercegovine. Obavljena je kroz direktne razgovore s ispitanicima. Ispitanici nisu lično popunjavali upitnik, nego su odgovarali na pitanja koja im je čitao ispitivač. Terenski rad su evaluirali kontrolori.

Anketa je provedena u 29 opština u Federaciji BiH, Brčko distriktu BiH i u 21 opštini u Republici Srpskoj. Demografski elementi razmatrani prilikom utvrđivanja uzorka su stanovništvo oba entiteta i Brčko distrikta BiH, broj stanovnika u konkretnim regijama i kantonima, odnos urbanog i ruralnog stanovništva, obim naselja u regijama i rodna ravnoteža. Opštine obuhvaćene uzorkom su sljedeće:

U **Republici Srpskoj**: Banja Luka, Gradiška, Laktaši, Srbac, Mrkonjić Grad, Prnjavor, Prijedor, Novi Grad, Doboje, Stanari, Teslić, Bijeljina, Ugljevik, Zvornik, Bratunac, Srebrenica, Istočno Sarajevo, Višegrad, Trebinje, Ljubinje i Bileća. U **Brčko distriktu BiH**. U **Federaciji BiH**: Bihać, Cazin, Bosanska Krupa, Bužim (Unsko-sanski kanton), Tuzla, Srebrenik, Živinice, Banovići, Lukavac, Kalesija (Tuzlanski kanton), Zenica, Kakanj, Visoko (Zeničko-dobojski kanton), Donji Vakuf, Travnik, Vitez, Novi Travnik (Srednjobosanski kanton), Mostar, Jablanica, Čitluk (Hercegovačko-neretvanski kanton), Široki Brijeg, Ljubuški (Zapadnohercegovački kanton), Centar, Ilidža, Novi Grad, Novo Sarajevo, Vogošća (Kanton Sarajevo), Livno, Tomislavgrad (Kanton 10).

Prilikom rada na terenu, ispitivači su poštovali nekoliko pravila koja su omogućila nasumičnu selekciju ispitanika. Ispitivačima je dostavljen naziv lokalne zajednice u koju idu, kao i instrukcije o tome kako odabrati određenu ulicu i broj kuće (od koje trebaju početi), te broj kuća koje je potrebno preskočiti prije narednog razgovora. Nakon ulaska u domaćinstvo, ispitivač bi odabrao odraslu osobu kao ispitanika koji prvi uskoro slavi rođendan. Na ovaj način smo izbjegli situaciju u kojoj bi ispitivač mogao utjecati na odabir ispitanika. Ispitivači su morali ispitati jednak broj muškaraca i žena.

Dopušteno odstupanje ili statistička greška u okviru uzorka od 1009 ispitanika s vjerovatnoćom od 95%, iznosi +/- 3,1% ako je 50% ispitanika odgovorilo na postavljeno pitanje.

Ukupno 20,1% svih upitnika je kontrolisano, od čega 2% direktno (u prisustvu kontrolora), 1,5% na terenu (kada kontrolor naknadno posjeti teren i sazna da je ispitivač ispitao ispitanika) i 16,6% putem telefona (kada kontrolor putem telefona provjeri da li je ispitivač obavio razgovor s ispitanikom).

ANEKS

Tabela 1. Sociodemografski podaci o ispitanicima

		Broj	%
Rod	Muškarac	506	50,1
	Žena	503	49,9
Entitet	Republika Srpska	326	32,3
	Federacija BiH	663	65,7
	Brčko distrikt BiH	20	2
Mjesto prebivališta	Ruralno (do 2000)	461	45,7
	Manja opština (od 2001 do 10 000)	69	6,8
	Veća opština (od 2001 do 10 000)	103	10,2
	Grad od 20 001 do 100 000 (od 10 001 do 100 000)	241	23,9
	Veliki grad (preko 100 000)	135	13,4
Dob	18 do 29	192	19
	30 do 44	322	31,9
	45 do 59	285	28,2
	Preko 60	198	19,6
	Odbili da odgovore	12	1,2
Obrazovanje	Samo osnovna škola	61	6
	Zanat	116	11,5
	Srednja škola – četiri godine	507	50,2
	Univerzitetsko ili ekvivalent	305	30,2
	Odbili da odgovore	20	2
Vjerska pripadnost	Ja sam veliki vjernik i prihvatam sve čemu me vjera uči	620	61,4
	Ja sam vjernik, ali ne prihvatam sve čemu me vjera uči	225	22,3
	Nisam siguran da li vjerujem ili ne	55	5,5
	Nisam religiozan, ne smeta mi što drugi vjeruju	105	10,4
	Nisam religiozan i protivnik sam religije	4	0,4
Ukupna mjesečna primanja porodice	Do 249 KM	0	0
	od 250 KM do 499 KM	85	8,4
	od 500 KM do 999 KM	237	23,5
	od 1000 KM do 1499 KM	194	19,2
	od 1500 KM do 1999 KM	149	14,8
	Preko 2000 KM	88	8,7
	Odbili da odgovore	221	21,9
Etnička pripadnost	Ne znaju	35	3,5
	Hrvat	156	15,5
	Bošnjak	451	44,7
	Srbin	319	31,6
	Rom	3	0,3
	Ne identifikujem se ni s jednom etničkom grupom	33	3,3
	Odbili da odgovore	32	3,2
Ostali	15	1,5	

